

@edurtm_uz

ONA TILI VA O'QISH SAVODXONLIGI

1-QISM

*Umumiy o'rta ta'lif maktablarining
1-sinfi uchun darslik*

O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi
nashrga tavsiya etgan

Yangi nashr



**Respublika
Ta'lif Markazi**

Toshkent – 2021

@edurtm_uz

UO'K 811.512.133(075.3)
KBK 81.2(5O')ya71
O 58

Tuzuvchilar:

Iroda Azimova, Klaraxon Mavlonova,
Sa'dullo Quronov, Shokir Tursun

Xalqaro ekspert:
Lannuzzi Susan

Taqrizchilar:

B. Mengliyev – filologiya fanlari doktori, professor.

V. Qodirov – pedagogika fanlari doktori, professor.

N. Nurmatova – Toshkent shahridagi 273-maktab o'qituvchisi.

Ona tili va o'qish savodxonligi 1-qism [Matn]: 1-sinf uchun darslik / I. Azimova [va boshq.]. – Toshkent: Respublika ta'lif markazi, 2021. – 104 b.

ISBN 978-9943-7155-4-7

UO'K 811.512.133(075.3)
KBK 81.2(5O')ya71

SHARTLI BELGILAR:



– o'qing



– qoida bilan tanishing



– savollarga javob bering



– qiziqarli mashg'ulot



– o'quvchi daftariga yozing



– partadoshingiz bilan bajaring



– audiomatnni tinglang



– rasmga qarang



– topshiriqni bajaring



– quvnoq musobaqa



– dars tugadi

Respublika maqsadli kitob jamg'armasi hisobidan chop etildi.
UNICEFning O'zbekistondagi vakolatxonasi
bilan hamkorlikda tayyorlandi.

Original maket va dizayn konsepsiysi
Respublika ta'lif markazi tomonidan ishlandi.

ISBN 978-9943-7155-4-7

© Respublika ta'lif markazi, 2021

@edurtm_uz

MUNDARTIJA

MEN, SEN, U VA ULAR



Mening oilam



6-bet



Kun tartibi

17-bet



Bolalarning sevimli
bayramlari

26-bet

TABIAT NE'MATLARI



Yashil sayyora

40-bet



Mo'jizaviy hasharot

53-bet



Uy hayvonlari

61-bet

SOG' TANDA SOG'LOM AQL



Foydali sabzavotlar

74-bet

83-bet

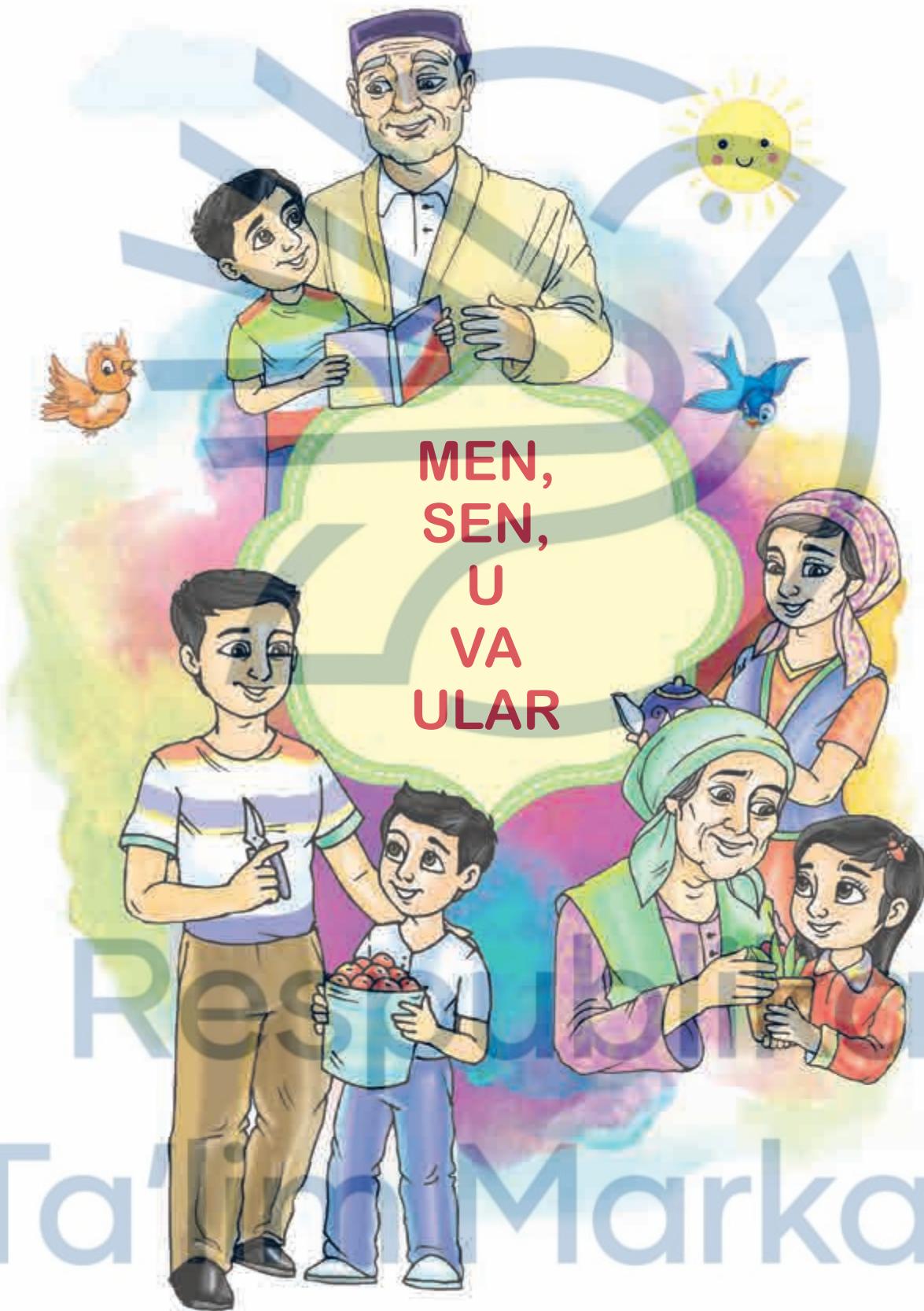
Xotiram kuchli
bo'lsin desangiz



92-bet

Oq terakmi,
ko'k terak?

@edurtm_uz

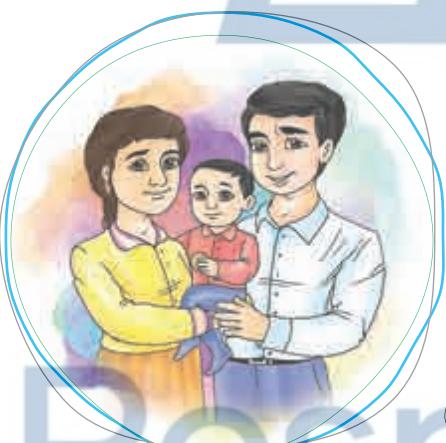


Respublikal
Ta'lim Markazi

MENING OILAM



Rasmlarga qarang.
Har biriga mos so'zlarni toping.



- 1 Bir rasmga bir nechta so'z mos kelishi mumkinmi? Nega shunday?
- 2 Sizning oilangizda kimlar bor?



1. Oila a'zolaringizni bildiruvchi so'zlarni yozing.





Hoshimjonning o‘z oilasi haqidagi hikoya-sini tinglang.

HOSHIMJONNING OILASI

1

Tanishib qo‘yaylik: otim – Hoshim, erkalatib chaqirmoqchi bo‘lsangiz, Hoshimjon deb aytasiz. Familiyam – Ro‘ziyev, Ro‘zivoy traktorchining o‘g‘liman.



2

Ruxsat bersangiz, oilamiz haqida **ikki-uch og‘iz** so‘zlab o‘tsam: dadam qishlog‘imizda traktorchilik qiladi. Oyim bo‘lsa uyimizdan uch yuz metr naridagi fermada sigir sog‘adi.





3

Katta singlim Oyshaxon to'r-tinchi sinfda o'qiydi. Hovlini supurish, idish-tovoqlarni yuvish o'shaning bo'ynda.

4

Kichik singlimning oti – Donoxon. Hozir birinchi sinfda o'qiyapti. Oyimning aytishiga qaraganda, u katta bo'lsa, albatta, shifokor bo'larmish. Menimcha, undan shifokor chiqmasa kerak. Nega desangiz, ko'cha-ko'yda hamshiralarga ko'zi tushib qolsa, ukol qiladi deb, tog'dan tog'ga qochadi.



"Sariq devni minib" romanidan



- 1 Qanday ismlarni eshitdingiz?
- 2 Qaysi kasblar haqida aytildi?
- 3 Oila a'zolarini bildiruvchi qaysi so'zlar ishlatildi?



Hoshimjonning hikoyasini o'zingiz o'qing.



- 1 Hoshimjonning oilasida kimlar bor?
- 2 Ota-onasining kasbi nima?
- 3 Hoshim demay, Hoshimjon desak, nima o'zgaradi?
- 4 Oyshaxonning oiladagi vazifasi nima?
- 5 Nega Donoxondan shifokor chiqmas ekan?



Matndagi ajratib ko'rsatilgan qismlar qanday ma'noni anglatadi? Buni partadoshingiz bilan muhokama qiling.

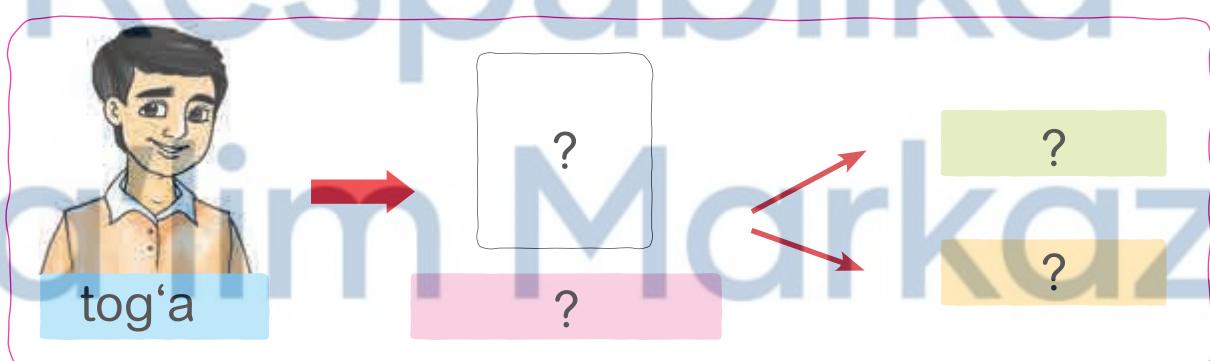


- 1 Ruxsat bersangiz, oilamiz haqida ham ikki-uch og'iz so'zlab o'tsam.
- 2 Hovlini supurish, idish-tovoqlarni yuvish o'shaning bo'ynida.
- 3 Nega desangiz, ko'cha-ko'yda hamshiralarga ko'zi tushib qolsa, ukol qiladi deb, tog'dan tog'ga qochadi.



2. Gaplardagi ajratib ko'rsatilgan qismlarning ma'nosini to'g'ri yozing.

ULAR SIZGA KIM?





Ular haqida nimalarni bilasiz?



Ro'zivoy

Hoshimjonning dadasi.

Kasbi – traktorchi.

Mehnatkash odam.



Hoshimjon



Oyshaxon



Donoxon

- Hoshimjon haqida 2 ta ma'lumot ayting.
- Oyshaxon haqida 2 ta ma'lumot ayting.
- Donoxon haqida 2 ta ma'lumot ayting.



3. Jadvalni o'zingiz haqingizdagi ma'lumotlar bilan to'ldiring.



Kishilarning ism va familiyasi har doim bosh harf bilan yoziladi.



4. Hoshimjonning hikoyasidan yuqoridagi qoidaga mos keluvchi so'zlarni topib, yozing.



MEHRIBON KELINOYI



Men hech qachon darsimni
Dadamga qildirmayman.

Bajarolmay qiyalsam,
Ayamga bildirmayman.

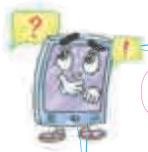
Qiyin masalalarni
Yechib bermaydi akam.

“O‘zing bajar”, – deb mendan
Nari qochadi opam.

Vazifamni-chi doim
Qilib berar... kelinoyim.

Xudoyberdi Komilov





- 1 Bu she'rda qanday voqea haqida so'z boradi?
- 2 She'rdagi voqealarni so'zlab berayotgan bolani tasvirlab bering.
- 3 Sizningcha, bu bola maktabda qanday bahoga o'qiydi?
- 4 O'zining uy vazifasini boshqalarga bajar-tirishga qanday qaraysiz?



5. She'rdagi voqealar ketma-ketligini to'g'ri toping.



Daftaringizga harflarni to'g'ri ketma-ketlikda yozing.



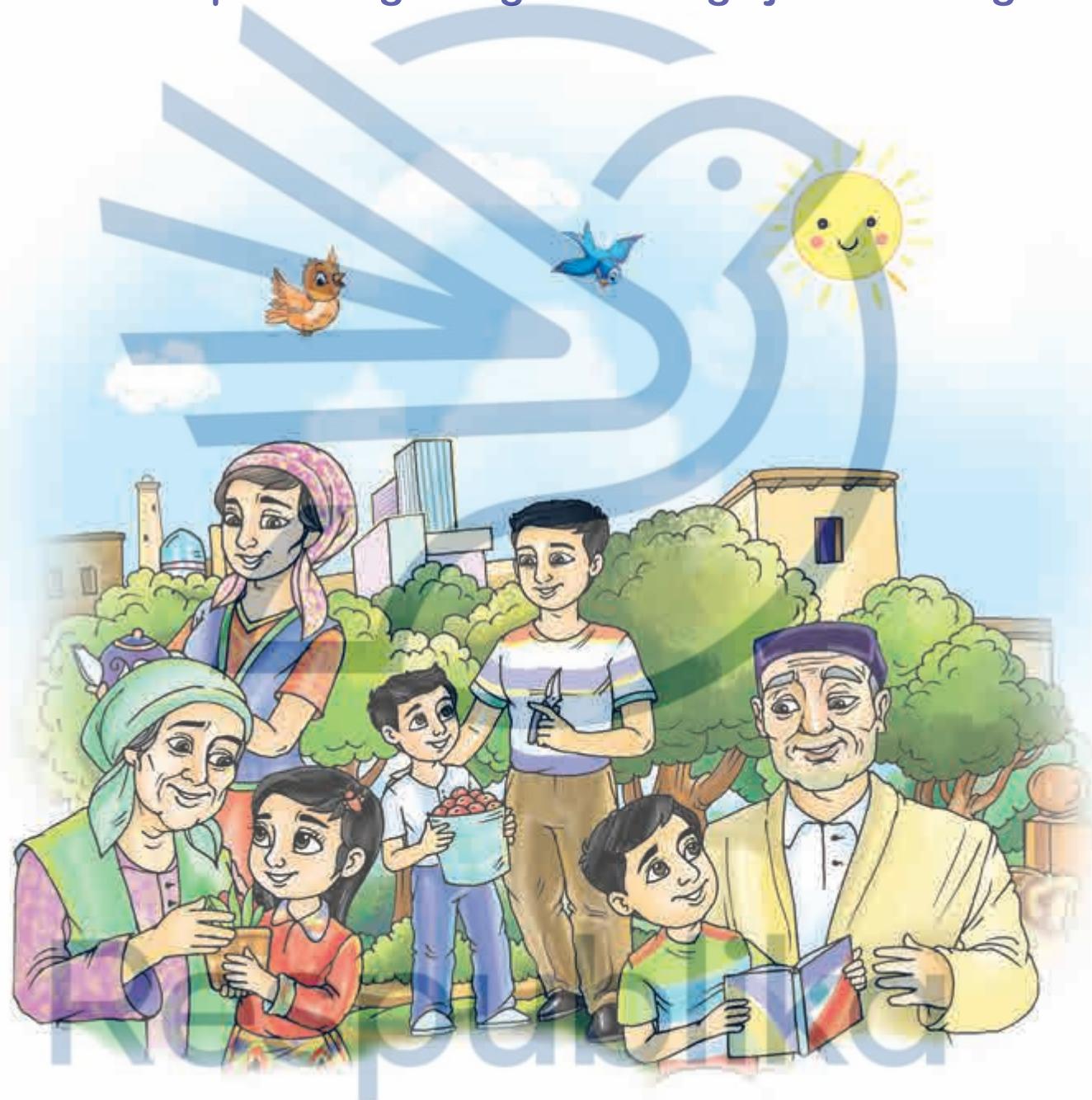
6. She'rdan ohangi bir-biriga o'xshash so'zlarni aniqlang.



@edurtm_uz



Quyidagi rasmda nimalar tasvirlangan?
O'qituvchning savollariga javob bering.



Audiomatnni tinglang.
Daftardagi topshiriqni bajaring.

7. Bo'sh o'rirlarni to'ldiring.





Ayting-chi, berilgan oila a'zolari uchun qaysi so'zlar ko'proq mos keladi?



bobo



buvi



ota



ona

aqlli

mehribon

quvnoq

mehnatkash

kamgap

dono

a'luchi

erkatoy

sho'x

kuchli

botir

pazanda

g'amxo'r

epchil

jasur



opa



aka



singil



uka



8. Oila a'zolari uchun mos so'zlarni yonmayon yozing.

Namuna Aka – botir.



Oila a'zolari uchun mos keladigan yana qanday so'zlarni bilasiz?



9. Nuqtalar o'rnini mazmunga mos so'zlar bilan to'ldiring.





10. Rasmlarga qarab kichik hikoya yozing.



- Partadoshingiz bilan rasmlarda aks etgan voqealarni haqida fikr almashing.
- Hikoya uchun chiroyli sarlavha o'ylab toping.
- Hikoyada oila a'zolarini bildiruvchi so'zlardan ko'proq foydalaning.
- Yozgan hikoyangizni partadoshingizga bering. Partadoshingizning hikoyasi haqida o'z fikringizni ayting.



1

2

3

4

5

6



KUN TARTIBI



Rasmlarga qarab og'zaki gaplar tuzing.
Soat vaqtlarini to'g'ri aytishga harakat qiling.

ERTALAB



uyqudan turish



nonushta



maktabga borish

TUSH



katta tanaffus



tushlik

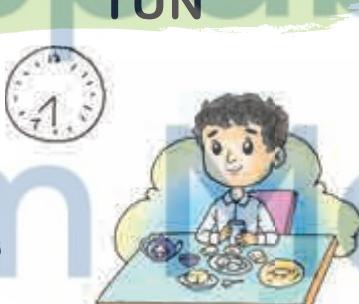


uyga qaytish

Respublika
TUN



hordiq chiqarish



kechki ovqat



tungi uyqu



- 1 Bir kunimiz qanday qismlardan iborat?
- 2 Siz kunning qaysi qismida maktabga borasiz?
- 3 Kunning qaysi qismlari orasida o'qiysiz?
- 4 Kunning qaysi qismida dam olasiz?
- 5 Kun qismlarining yana qanday nomlarini bilasiz?



Quyoshning harakatiga qarab kun qismlarining nomini ayting.



kunbotar

tush

tong

tun

Ta'lim Markazi



1. Kun qismlarini bir-biriga moslab yozing.





2. Raqamlarni so'z bilan yozing.

1

2

4

7

9

18

26

40

55

83



3. Soatlar ko'rsatayotgan vaqtni so'z bilan yozing.



ABRORNING BIR KUNI

Ertalab soat 6:30 da uyqudan turaman. Yuz-qo'limni yuvgach, dadam bilan badantarbiya qilamiz. So'ng oyim bizni nonushtaga chaqiradi. Soat 7:30 da maktabga ketaman. Meni maktabga oyim olib boradi. Soat 8:00 da hamma sinfonada bo'lishi kerak.



Katta tanaffusda tushlik qilaman. Darslar soat 12:00 gacha davom etadi. Tushdan keyin turli to'garaklar boshlanadi. Men futbolni yaxshi ko'raman. Shuning uchun futbol to'garagiga qatnashaman. Bugun 3 ta gol urmoqchiman.

Soat 16:00 da oyim meni maktabdan olib ketadi. Soat 19:00 da oilamiz yana dasturxon atrofida jam bo'ladi. Kechki ovqat payti kun qanday o'tgani haqida suhbatlashamiz.



Abror haqida so‘ralgan ma’lumotlarni ayting.

- 1 Abror ertalab soat nechada turadi?
- 2 Maktabga soat nechada ketadi?
- 3 Darslari soat nechada tugaydi?
- 4 Qaysi sport turiga qiziqadi?
- 5 Uyiga soat nechada qaytadi?



VAQT QADRI

Bobo nabirasini
Chaqirib der: “Hoy Boqi,
Yorib qo‘y shaftolini,
Qishga bo‘ladi qoqi”.



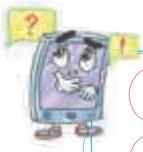
Boqi der: “Jon bobojon,
Biroz o‘ynab kelayin.
So‘ngra kelib, siz aytgan
Ishlaringiz qilayin”.

Boqivoy kech kirganda
Kirib keldi chang bo‘lib.
Bobosi qarar unga
Asabi tarang bo‘lib.

Boqi butun kunini
O‘yin bilan o‘tkazdi.
Oltinga teng vaqtini
Behudaga ketkazdi.

Abdulla Po‘latov





- 1 Bobo nabirasini chaqirib nima dedi?
- 2 Boqi bobosiga qanday javob berdi?
- 3 Boqi o'ynashga ham, bobosi aytgan ishni qilishga ham vaqt topsa bo'larmidi?
- 4 Nega vaqt ni oltinga o'xshatamiz?



Quyidagi o'xshatishlarni tushuntiring.

Vaqt



Kitob



Umr



Bilim



4. Yuqoridagi o'xshatishlar asosida gaplar tuzishiga harakat qiling.

Namuna Vaqt – oltin.





5. Rasmlarga qarab o‘z kun tartibingizni tuzing.





SHAXMAT O'YNAYLIK



– Rustam, ertalab biznikiga chiq, shaxmat o'ynaymiz.

– Doniyor, chiqolmayman.

Saharda bobom bilan dehqon bozoriga bormoqchimiz.



– Unda tushdan keyin chiq. Shomgacha **mashq** qilamiz.

– Tushlikdan keyin **daraxtlarni payvandlamoqchi** edik-da.



– Eh, musobaqaga tayyorlana olmas ekanmiz-da?

– Dadam ruxsat bersa, kechqurun chiqaman.





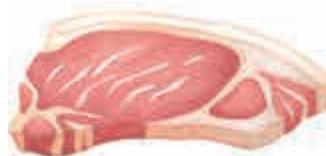
- 1 Doniyor Rustamga qanday taklif berdi?
- 2 Rustam nima uchun taklifga rozi bo'lmadi?
- 3 Rustam tushlikdan keyin Doniyornikiga chiqishga rozi bo'ldimi?
- 4 Doniyor bilan Rustam shaxmat musobaqasiga tayyorlanishga vaqt topa oldimi?
- 5 Daraxt qanday payvand qilinadi?



6. Ajratib ko'rsatilgan so'zlarni ko'chiring.
Aytilishi va yozilishiga e'tibor bering.



Rasmda nimalar tasvirlanganini yozing.



Respublika
Ta'lif Markazi



7. Shu so'zlar qatnashgan gaplar tuzing.





Audiomatnni eshiting. Voqealar kunning qaysi paytida yoki haftaning qaysi kunida sodir bo'lganini toping.



8. Kunini mazmunli o'tkazishi uchun do'stingizga tavsiyalar yozing.



@edurtm_uz

BOLALARNING SEVIMLI BAYRAMLARI

TUG‘ILGAN KUNING BILAN!





- ① Tug‘ilgan kun va bayramlarda yaqinlaringizni qanday tabriklaysiz?
- ② Tug‘ilgan kuningizda qanday sovg‘a olishni istaysiz?
- ③ Eng yoqtirgan bayramingiz qaysi?
- ④ Sarvinoz nega Zumradga o‘xshashni xohlaydi?



Farqini toping.

Rahmat.

Katta rahmat!

Do‘ppi-ku.

Voy, do‘ppi-ku!



Ta’lim Markazi



1. Bo‘sh o‘rnlarni to‘ldiring.
So‘zlar yoki tinish belgilariidan foydalaning.



Matnni o'qing.



ARAFA

Kuni bilan eshik qo'ng'irog'i tinmadi. Bugun arafa-da, hamma qo'shnilar bir-birinikiga palov va turli shirinliklar olib chiqadi. Bizning uyda ham osh pish-yapti. Do'mboq bo'g'irsoqlar esa allaqachon tayyor bo'lgan. Ana bobom ham qo'llarida men yaxshi ko'radigan holva bilan kirib keldilar. Maza qilib qarsillatib yeypman.

Qachon tong otarkan-a?! Dadam hayitda kiyasan deb sovg'a qilgan momiq paypoqchamni kiyishni ham orziqib kutyapman. Ertaga hayit, amakilarim, ammam kelishadi. Yig'gan hayitliklarimga qulflanadigan daftarcha sotib olaman.

Maftuna Aliyeva

- 1 Nega eshik qo'ng'irog'i kuni bilan tinmadi?
- 2 Arafa qanday kun?
- 3 Yangi paypoqni nega aynan hayitda kiy-moqchi?
- 4 Hayit bayrami sizning oilangizda qanday nishonlanadi?
- 5 Siz to'plangan hayitlik pulini nimaga sarf-laysiz?





Audiomatnlarni tinglang. Savollarga javob bering.

BU QANDAY BAYRAM?



- 1 Vatan nima uchun himoya qilinadi?
- 2 Tinchlik posbonlari kimlar?
- 3 Qanday qilib Vatanni quolsiz himoya qila olamiz?



- 1 Navro'z bayrami qachon nishonlanadi?
- 2 Bahoriy taoamlarni sanang.
- 3 Milliy o'yinlarimizdan qaysilarini bilasiz?



- 1 Bayroqdagи yashil rang nimaning ramzi?
- 2 Nega globus atrofidagi odamchalarнing rangi har xil?
- 3 Umumiy uy qanday bo'ladi?



- 1 Yangi yilni boshqa xalqlar qanday kutib oladi?
- 2 Yangi yil nima uchun bolalarning sevimli bayrami?
- 3 Yangi yil bayrami uchun qanday rejalar tuzdingiz?





2. Taqvim bilan ishlashni o'rganing.

YANVAR							FEVRAL							MART							
D	S	Ch	P	J	Sh	Y	D	S	Ch	P	J	Sh	Y	D	S	Ch	P	J	Sh	Y	
				01	02	03				04	05	06	07		01	02	03	04	05	06	07
04	05	06	07	08	09	10	08	09	10	11	12	13	14	08	09	10	11	12	13	14	
11	12	13	14	15	16	17	15	16	17	18	19	20	21	15	16	17	18	19	20	21	
18	19	20	21	22	23	24	22	23	24	25	26	27	28	22	23	24	25	26	27	28	
25	26	27	28	29	30	31								29	30	31					

APREL							MAY							IYUN						
D	S	Ch	P	J	Sh	Y	D	S	Ch	P	J	Sh	Y	D	S	Ch	P	J	Sh	Y
				01	02	03	04			01	02			01	02	03	04	05	06	
05	06	07	08	09	10	11	03	04	05	06	07	08	09	07	08	09	10	11	12	13
12	13	14	15	16	17	18	10	11	12	13	14	15	16	14	15	16	17	18	19	20
19	20	21	22	23	24	25	12	13	14	15	16	17	18	17	18	19	20	21	22	23
26	27	28	29	30	31		24	25	26	27	28	29	30	28	29	30				

IYUL							AVGUST							SENTYABR							
D	S	Ch	P	J	Sh	Y	D	S	Ch	P	J	Sh	Y	D	S	Ch	P	J	Sh	Y	
				01	02	03	04				01			01	02	03	04	05			
05	06	07	08	09	10	11	05	06	07	08	09	10	11	06	07	08	09	10	11	12	
12	13	14	15	16	17	18	12	13	14	15	16	17	18	13	14	15	16	17	18	19	
19	20	21	22	23	24	25	19	20	21	22	23	24	25	16	17	18	19	20	21	22	
26	27	28	29	30	31		23	24	25	26	27	28	29	30							

OKTYABR							NOYABR							DEKABR						
D	S	Ch	P	J	Sh	Y	D	S	Ch	P	J	Sh	Y	D	S	Ch	P	J	Sh	Y
				01	02	03				01	02	03	04	05	01	02	03	04	05	
04	05	06	07	08	09	10	04	05	06	07	08	09	10	06	07	08	09	10	11	12
11	12	13	14	15	16	17	11	12	13	14	15	16	17	13	14	15	16	17	18	19
18	19	20	21	22	23	24	18	19	20	21	22	23	24	22	23	24	25	26	27	28
25	26	27	28	29	30	31	25	26	27	28	29	30		27	28	29	30	31		



1-yanvar – Yangi yil



8-mart – Xalqaro xotin-qizlar kuni

21-mart – Navro‘z bayrami



9-may – Xotira va qadrlash kuni

1-iyun – Xalqaro bolalarni himoya qilish kuni



1-sentyabr – Mustaqillik kuni



1-oktyabr – O‘qituvchi va murabbiylar kuni



Bayram nomlarining birinchi so‘zi bosh harf bilan yoziladi: Navro‘z bayrami.



- Taqvimdagi oylarni ovoz chiqarib o‘qing.
- Bayram sanalari va nomlarini ovoz chiqarib o‘qing.
- Bayram sanalarini taqvimdan toping.
- Taqvimdan o‘z tug‘ilgan kuningizni toping.
- Taqvimdan hafta kunlarini aniqlashni o‘rganing.
- Ushbu taqvimda ko‘rsatilmagan bayram nomlarini ayting.



3. Jadvalni to‘ldiring.



@edurtm_uz



She'rni birgalikda qo'shiq qilib kuylaymiz.

NAVRO'Z TARONASI

(Yakkaxon)

Ko'kda quyosh gulxan **yoqdi**,
Soylar yana to'lib **oqdi**.
Chiqib xazon ko'rpasidan,
Boychechaklar kulib **boqdi**.

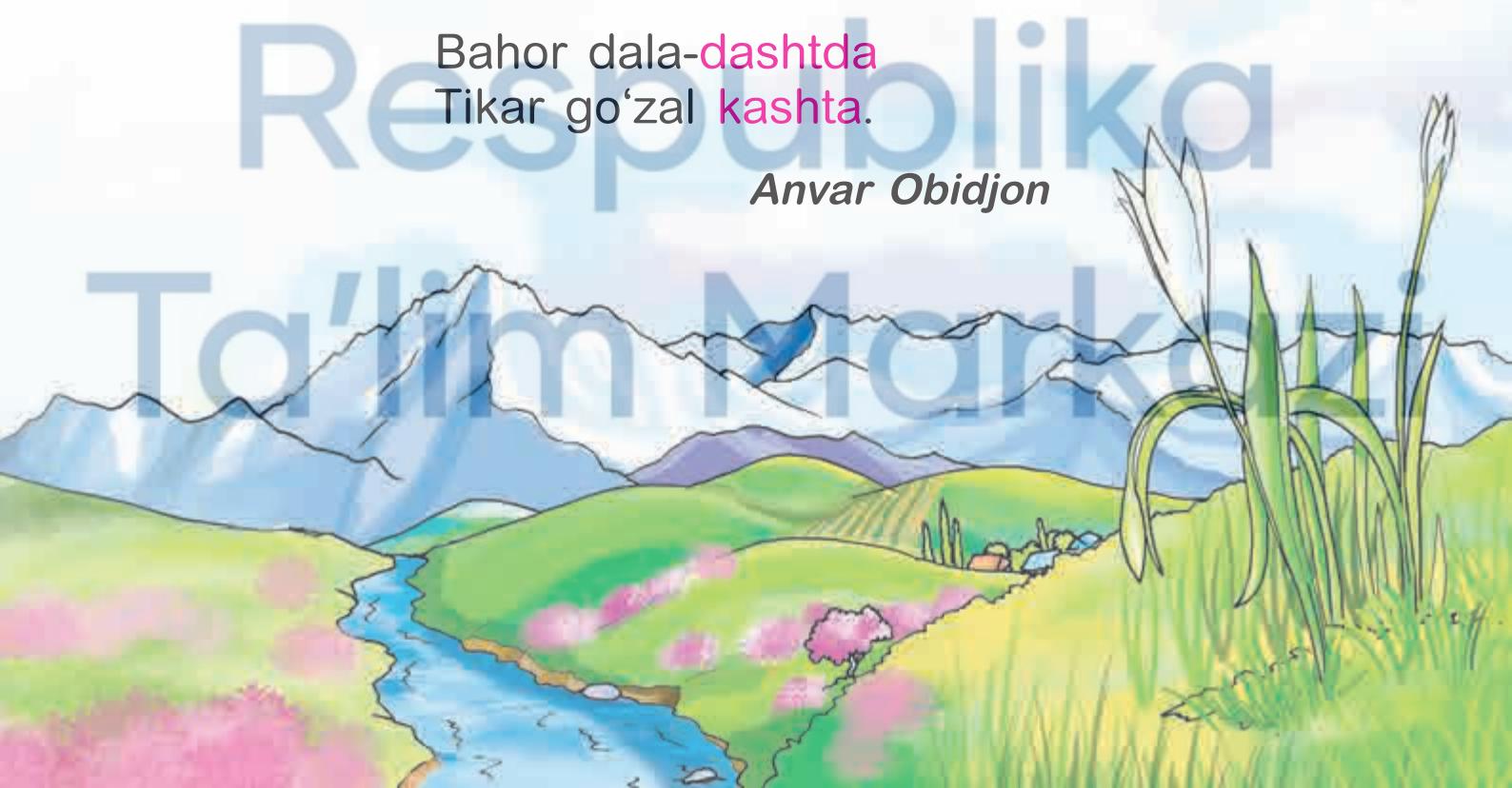
Ko'ngillarga **yorug'** tushdi,
Shudgorlarga **urug'** tushdi.
Urug'larga jon bag'ishlab,
Yomg'irlar ham **qutlug'** tushdi.

(Hamma birgalikda)

Navro'z, Navro'z, Navro'z!
Tabiatga zardo'z.

Bahor dala-**dashtda**
Tikar go'zal **kashta**.

Anvar Obidjon





- 1 She'rdagi "yoqdi", "oqdi", "boqdi" so'zlari nimasi bilan bir-biriga o'xshaydi?
- 2 Yana qaysi so'zlarning ohangi bir-biriga o'xshab ketadi?
- 3 Nega bu she'rni osongina qo'shiq qilib aytish mumkin?



Rustamning boshi qotdi. U she'rdagi ayrim gaplarga tushunmayapti. Balki, unga siz tushuntirib berarsiz?



Ko'kda quyosh gulxan yoqdi,
Soylar yana to'lib oqdi.



Chiqib xazon ko'rpidan,
Boychechaklar kulib boqdi.



- (:(Quyosh qanday qilib gulxan yoqadi, axir uning qo'li yo'q-ku?
- (:(Boychechakning kulishini ko'rma-gan ekanman. Boychechak ham kuladimi?
- (:(Bu she'rning nimasi yaxshi?



4. O'z fikringizni yozib bering.





5. Tabriknoma matnini to'ldiring.



6. Qiziqarli mashg'ulotga kirishing.

Kerak bo'ladi

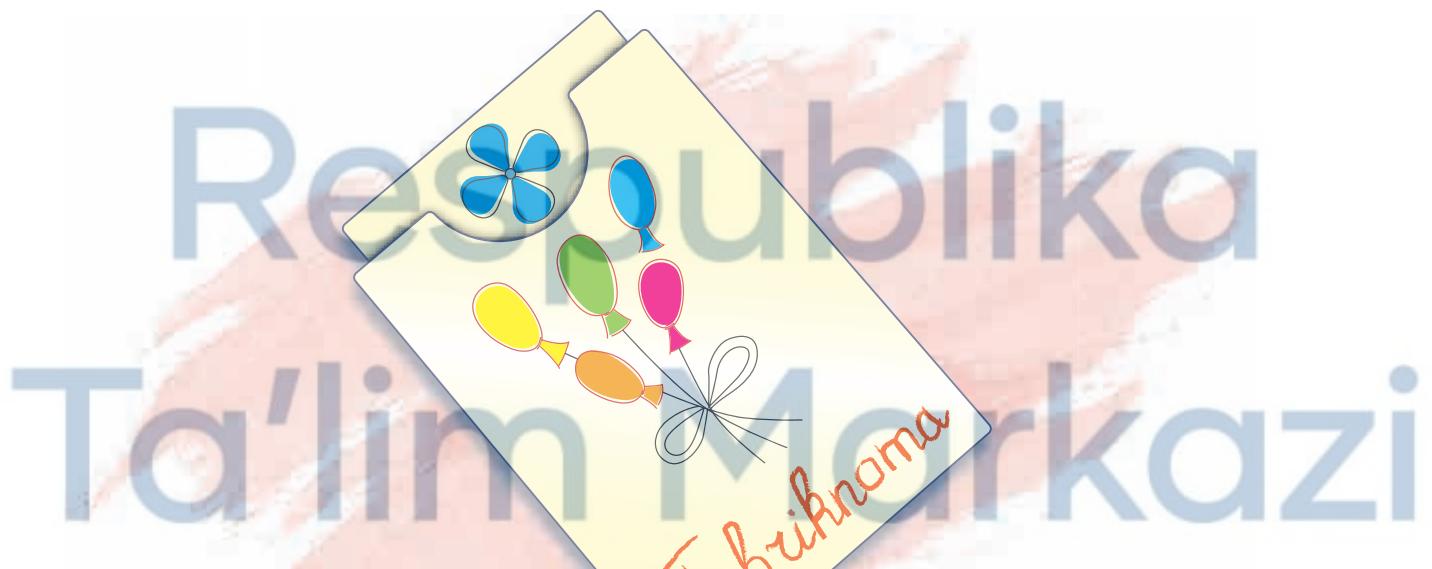


rangli qog'ozlar

rangli qalamlar

yelim

Tasavvur qiling, siz yaqinlaringizdan birini bayram bilan tabriklamoqchisiz. Unga eng yaxshi tilaklaringiz bitilgan tabriknoma tayyorlang. Tabriknomani rasmlar bilan bezang.





7. Rasmga qarab sumalak pishirish jaryonlari haqida hikoya yozing.



@edurtm_uz



MUSTAHKAMLASH



- 1 O'qigan matnlaringizdan qaysi biri ko'proq yoqdi? Nima uchun?
- 2 Qaysi qahramonlarni ko'proq eslab qoldingiz? Nima uchun?
- 3 Ushbu qahramonlardan qaysi biri bilan uchrashgan bo'lardingiz? U bilan nima haqida gaplashar edingiz?



1

- O'zingiz havas qiladigan taniqli kishilarning ism-familiyasini yozing.
- Tug'ilgan yilingiz, oy va kunini so'zlar bilan yozing.

Namuna: Men 2015-yil 31-yanvarda tug'ilganman.

- Ustozingizdan soat necha bo'lganini so'rang va uni so'zlar bilan yozing.

Namuna: Hozir soat sakkiz yarim.

- Sizga qaysi bayramlar yoqadi? Nomlarini yozing.

@edurtm_uz



YASHIL SAYYORA



– Assalomu alaykum!
Zamira, qalaysan?

1



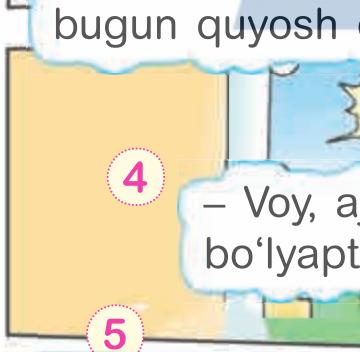
– Vaalaykum assalom!
Rahmat, Nargiza, men yaxshiman.
O'zing-chi, zerikib qolmadingmi?

2



3

– Zerikdim... O'rtoq, derazangni ochib qara,
bugun quyosh charaqlab chiqdi.



4

– Voy, ajoyib havo
bo'lyapti-ku!

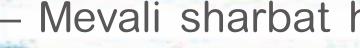


5

– Ha, sayr qilish
uchun eng yaxshi kun!

6

– Unda ketdik, xiyobonga
boramiz. Maysalar ustida
yootamiz.



7

– Mevali sharbat ham ichamizmi?

8

– Albatta!



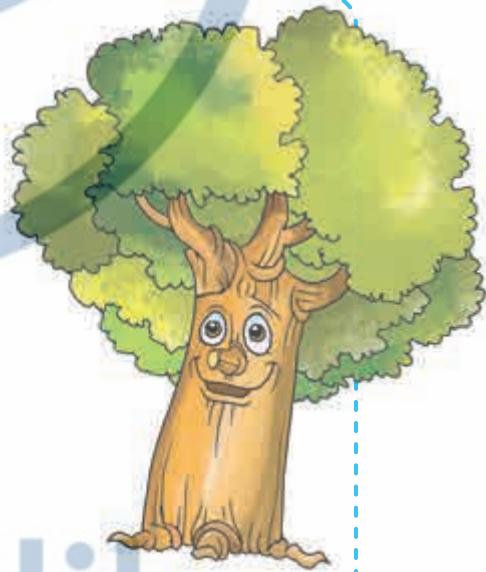
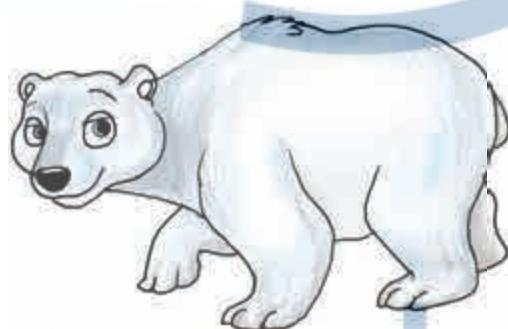
- 1 Odamlar nega tabiat qo'ynida sayr qilishni yaxshi ko'rishadi?
- 2 Siz yashaydigan hududning tabiatini qanday?
- 3 Nega tabiatni "ona tabiat" deb ham ataymiz?
- 4 Zerikkan paytingizda nima qilasiz?
- 5 Sizningcha, "yootamiz" so'zi xato yozilganmi?



1. Nuqtalar o'rniga mos so'zlarni yozib, gaplarni to'ldiring.



2. Rangini toping va yozing.



Namuna

Yashil daraxt,



SUVNING VATANI

Baland tog'lar etagida bir buloq bo'lgan ekan. Uning suvlari toshib, irmoqqa aylanibdi. Irmoq yurgan yo'llarda gullar o'sar, yam-yashil o'tloqlar paydo bo'larkan. Odamlar, o'simliklar, hatto yo'lda o'tlab yurgan echkilar ham unga **rahmat** aytisharkan.

Irmoqning osmonga chiqib, atrofni tomosha qilgisi kelibdi. Quyoshdan yordam so'rabdi.

Quyosh uni qattiq qizdirgan ekan, bug'lanib bulutga aylanibdi. Bulut yurib-yurib, zerikibdi.

Hech kimga foydasi **ham** tegmabdi.

– Esiz, yerda maza qilib yurgan ekanman. **Hammaga** foydam tegardi, – deb yig‘lab yuboribdi bulut. Shu payt u yomg‘irga aylanibdi. Yomg‘ir suvlari yana irmoq bo‘lib oqa boshlabdi. Uni sog‘ingan barcha jonzotlar **behad xursand** bo‘lishibdi.

“Hikoyalari va ibratli so‘zlar” kitobidan



- 1 Irmoq qanday paydo bo‘ldi?
- 2 Unga kimlar rahmat aytisharkan? Nima uchun?
- 3 Nega irmoq osmonga ko‘tarilishni istab qoldi?
- 4 Irmoqning suvi qanday qilib bulutga aylandi?
- 5 U nega yig‘ladi?
- 6 Nima deb o‘ylaysiz, hikoyadagi voqealarda qanday tabiat hodisalari haqida gap bormoqda?



“H” tovushi bo‘g‘izda, “x” esa tilning eng orqasida paydo bo‘ladi.



- “Suvning vatani” hikoyasidan *h* va *x* harflari ishtirok etgan so‘zlarni topib, yozing.
- Ushbu so‘zlarni ovoz chiqarib o‘qing.
- “H” va “x” tovushlarining talaffuzidagi farqqa e’tibor qiling.

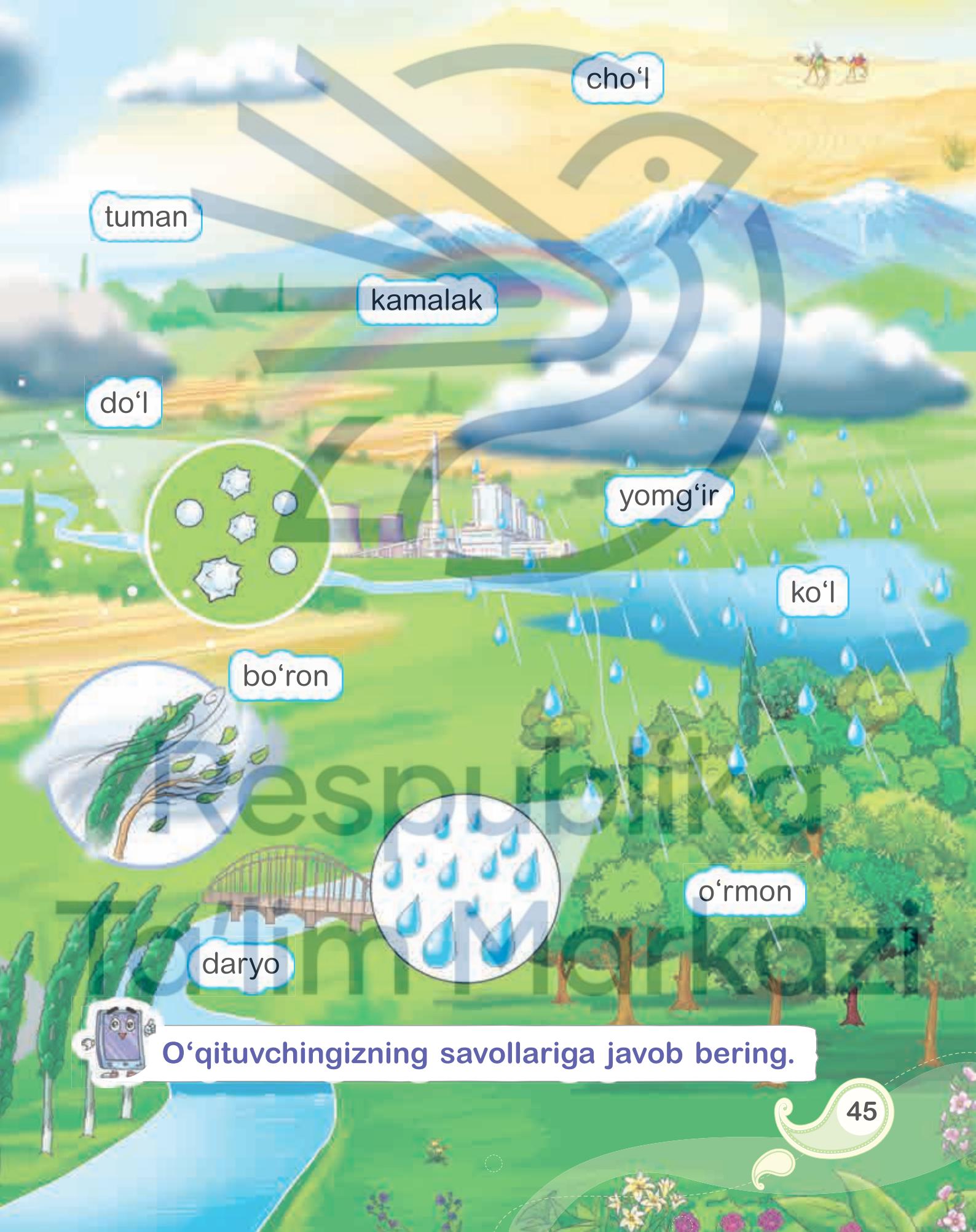


@edurtm_uz



Rasmga qarang. Joylar va tabiat hodisalarining nomini bilib oling.







3. Rasmlli diktant.



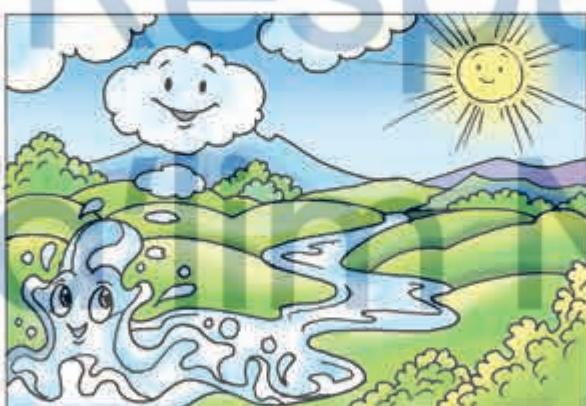
4. O'zingiz bo'yang.



“Suvning vatani” hikoyasini tinglang.



Rasmlarga qarab “Suvning vatani” hikoya-sidagi voqealarni so'zlab bering.





5. Topishmoqlarni o'qing, javobini topib yozing.



Oppoqqina dasturxon
Yer yuzini qoplagan.

Oyog'i yo'q – qochadi,
Qanoti yo'q – uchadi.

O'tda yonmaydi,
Suvga botmaydi.



6. Boshqotirmani yeching.



@edurtm_uz



Rasmlarga qarang. Tabiatga nimalar zarar keltirishini ayting.



Rasmlarga qarang. Tabiatni asrash uchun nimalar qilish kerakligini ayting.





7. Tabiat va hayvonlarni asrash uchun o‘z loyihangizni tuzing.

MEN TABIATNI ASRAYMAN

LOYIHA

Tabiatni asrash uchun sizga nimalar kerak?



Ishni nimadan boshlaysiz?



Bu ishlarni qilganingizdan so‘ng, nimalar o‘zgaradi?



Uyda, oilangiz davrasida o‘z loyihangiz taqdimotini uyushtiring. Har bir masalani tartib bilan so‘zlab berishga harakat qiling.





8. Maqollarni yozing. Ma'nosini tushuntiring.



Yoz mevasi –
qish xazinasi.



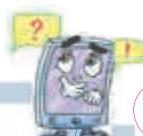
G'oz kelgani –
yoz kelgani.



Yomg'ir –
ekinning joni.



Toza havo –
ming dardga davo.



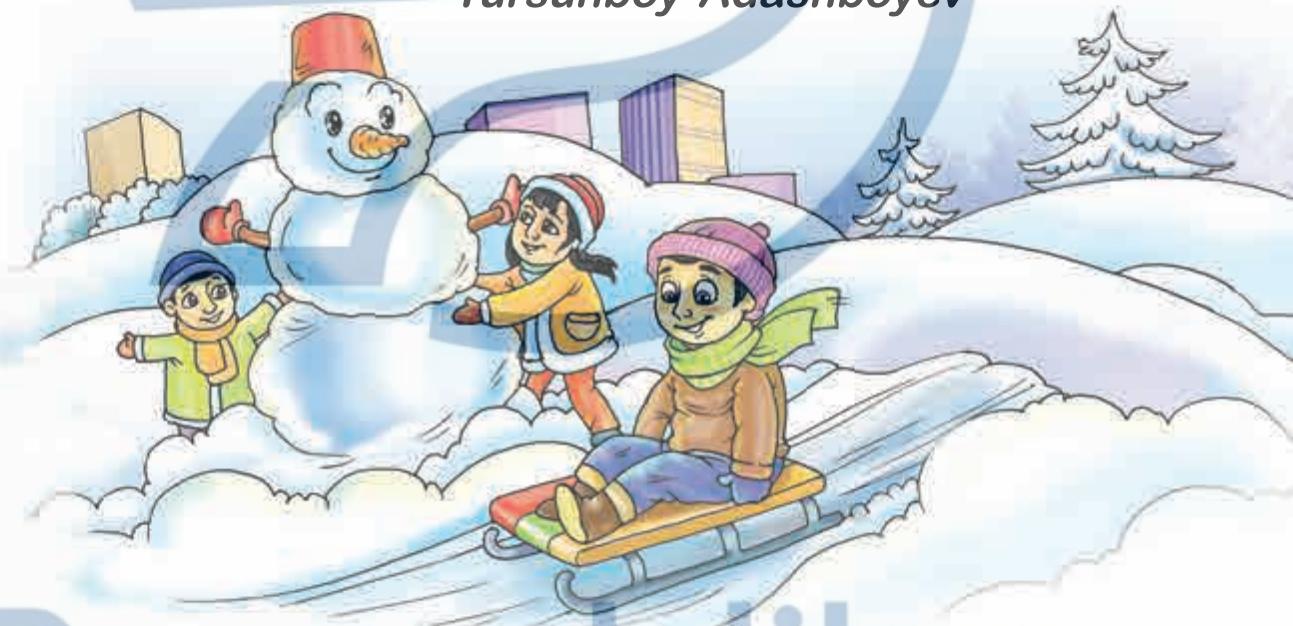
- 1 Yana qanday maqollarni bilasiz?
- 2 Nima uchun “xalq maqollari” deymiz?
- 3 Hayvonlar nomi qatnashgan maqollardan ayta olasizmi?



DILMURODNING VAQTI YO'Q

Elagin qoqdi bulut
Rosa guppa-guppalab.
Dov-daraxtni bezadi
Oppoq, zarrin upalar.
Do'ngko'chada bolalar
To'ymas chana tortishga.
Dilmurodning vaqtি yo'q
Burun-murun artishga.

Tursunboy Adashboyev



1

Ayting-chi, nega she'rga "Dilmurodning vaqtি yo'q" deya nom berilgan?

2

"Elagin qoqdi bulut" deganda ko'z olingizga nima keldi?

3

Qorning guppa-guppalab yog'ishi qanday bo'ladi?

4

Dov-daraxtni nima bezaydi? Qanday qilib?





9. Rasmga qarab kichik hikoya yozing.



- Partadoshingiz bilan rasmlarda aks etgan voqealarda fikr almashing.
- Hikoya uchun chiroyli sarlavha o'ylab toping.
- Yozgan hikoyangizni partadoshingizga bering.
- Partadoshingizning hikoyasi haqida o'z fikringizni ayting.

Tasavvur qiling, qo'lingizda meva po'chog'i bor.
Uni qayerga tashlaysiz?



MO'JIZAVIY HASHAROT



1

– Qo'shnilar, tez ortimdan yuringlar.



3

– Anavi tepalik ortida katta gulzor bor ekan.



4

– Voy, qanday yaxshi!



6

– U yerda binafsha, chinnigul, momaqaymoq va yalpizni ko'rdim.

– Bugun chelaklarimiz asalga to'lar ekan-da!



7

– Ha, albatta!



8

– Qani, uchdik!



1

Rasmda qaysi hasharot tasvirlangan?

2

Ular qayerga bormoqchi?

3

Binafsha, chinnigul, momaqaymoq va yalpizni ko'rganmisiz?

4

Ayting-chi, rostdan ham asalarilarning chelagi bo'ladimi?

5

Yana qanday hasharotlarni bilasiz?





1. Dialogdan quyidagi tinish belgilari ishlatilgan gaplarni topib yozing.



2. Gaplarning ohangiga qarab tinish belgilarini qo'ying.



Dialog – ikki yoki undan ortiq kishi o'rtasidagi og'zaki muloqot, suhbat.

ASALARI QANDAY BOQILADI?

Bobom asalari boqadi. Ularning aytishicha, asalari yetti xazinaning biri ekan.

Asalari boqish uchun o'simliklarga boy o'tloq kerak. Chunki asal o'simlik gullaridan yig'iladi-da.

Asalarilar juda nozikta'b bo'ladi. Ularning uyasiga yaqinlashganda kiyimingiz toza bo'lishi kerak. Yo'qsa, jahli chiqib, sizni chaqib olishi hech gap emas.



Asalarilar quyoshni yaxshi ko'radi. Esingizdan chiqmasin: uyani yerdan **ko'tarib** qo'ying. Aks holda, turli **hasharotlar** uyaga zarar yetkazishi mumkin.

Maxsus yasalgan uyada 60 mingtagacha asalari yashaydi. "Oila"da bitta ona, 100 dan ortiq erkak va minglab ishchi asalarilar bo'ladi. Uy sharoitida bitta asalari oilasidan 15–20 kilogramm gacha asal olish mumkin.



"Jajji akademik" jurnalidan



- 1 Nima uchun asalarini yetti xazinaning biri deymiz?
- 2 Asal yig'ish uchun asalarilarga nima kerak bo'ladi?
- 3 Asalarilar nimani yaxshi ko'radi?
- 4 Asalarining uyasini nima uchun yerdan ko'tarib qo'yish kerak?
- 5 Ayting-chi, asalarilar oilasining qanday "a'zolari" bor?

3. Matndagi sonlarni so'zlar bilan yozing.



4



- "Asalari qanday boqiladi?" matnini gapirib bering.
- Matndan asalarilarning nozikta'b ekani haqidagi o'rirlarni ko'chirib yozing.
- Asalari boqishda nima esimizdan chiqmasligi kerak? Matndan ushbu o'rirlarni topib yozing.
- Bitta uyada qancha asalari yashashi mumkin? Matndan aniqlab, yozing.
- Ishchi asalarilar qanday vazifa bajaradi deb o'ylaysiz? Javobingizni yozing.

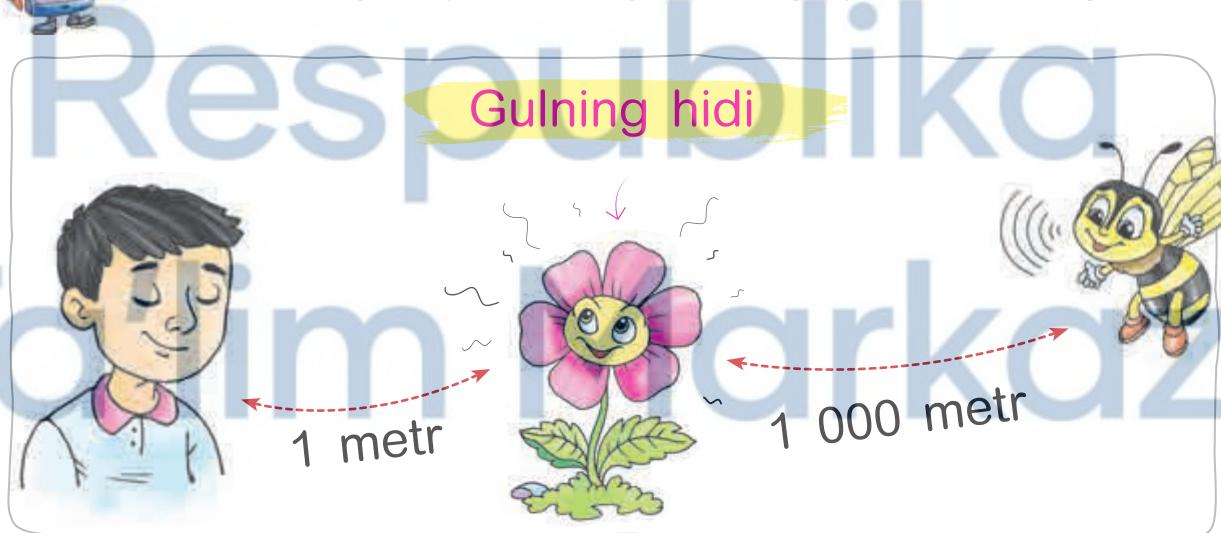


"Asalari qanday boqiladi?" matnidagi ajratib ko'rsatilgan so'zlarga e'tibor bering. Ularning aytilishi va yozilishida qanday farq bor?



Rasmlarga qarab og'zaki gaplar tuzing.

Gulning hidisi





Partadoshingiz tuzgan gaplarga munosabat bildiring.



5. Rasmdagi bola va kuchukka ism qo'ying.
Gap tuzib yozing.



@edurtm_uz

She'rni ifodali o'qing.



• • •

Yurmas achchiq izg'irin
Dalalarda izillab.
Kelar yoqimtoy, shirin
Shabadalar g'izillab.

Oq varaqday osmonda
Turna rasmi chizilar.
Simlarda qaldirg'ochlar
Askarlardek tizilar.

Viz-viz uchgan o'q kabi
Bolarilar vizillar.
Miq etmay uxbab yotgan
Borliq tinchi buzilar.

Dilshod Rajab

Respublika



- 1 She'r qaysi fasl haqida?
- 2 Birinchi to'rtlik nima haqida?
- 3 Ikkinchi to'rtlik hayvonlar haqidami?
- 4 Uchinchi to'rtlik qaysi hasharot haqida?
- 5 She'rga qanday sarlavha qo'yish mumkin?
- 6 Siz bu faslda yana qanday o'zgarishlarni kuzatgansiz?



6. She'rning birinchi bandini ko'chirib yozing.
O'zaro ohangdosh so'zlarning tagiga chizing.



She'rni tinglang. She'rda aytilgan tabiat hodisalarini sanang.

- 1 She'rda izg'irin qanday tasvirlangan?
Nima uchun?
- 2 Shabadaga qanday ta'rif berilgan?
- 3 Turna nimaga o'xshatilgan? Siz nimaga o'xshatgan bo'lar edingiz?
- 4 Qaldirg'ochlar-chi?
- 5 Asalarilar nimaga o'xshatilgan?
- 6 She'rdagi "miq etmay uxbab yotgan"
narsa nima?



7. She'rdagi ajratib ko'rsatilgan so'zlarning ma'nosini izohlang va yozing.

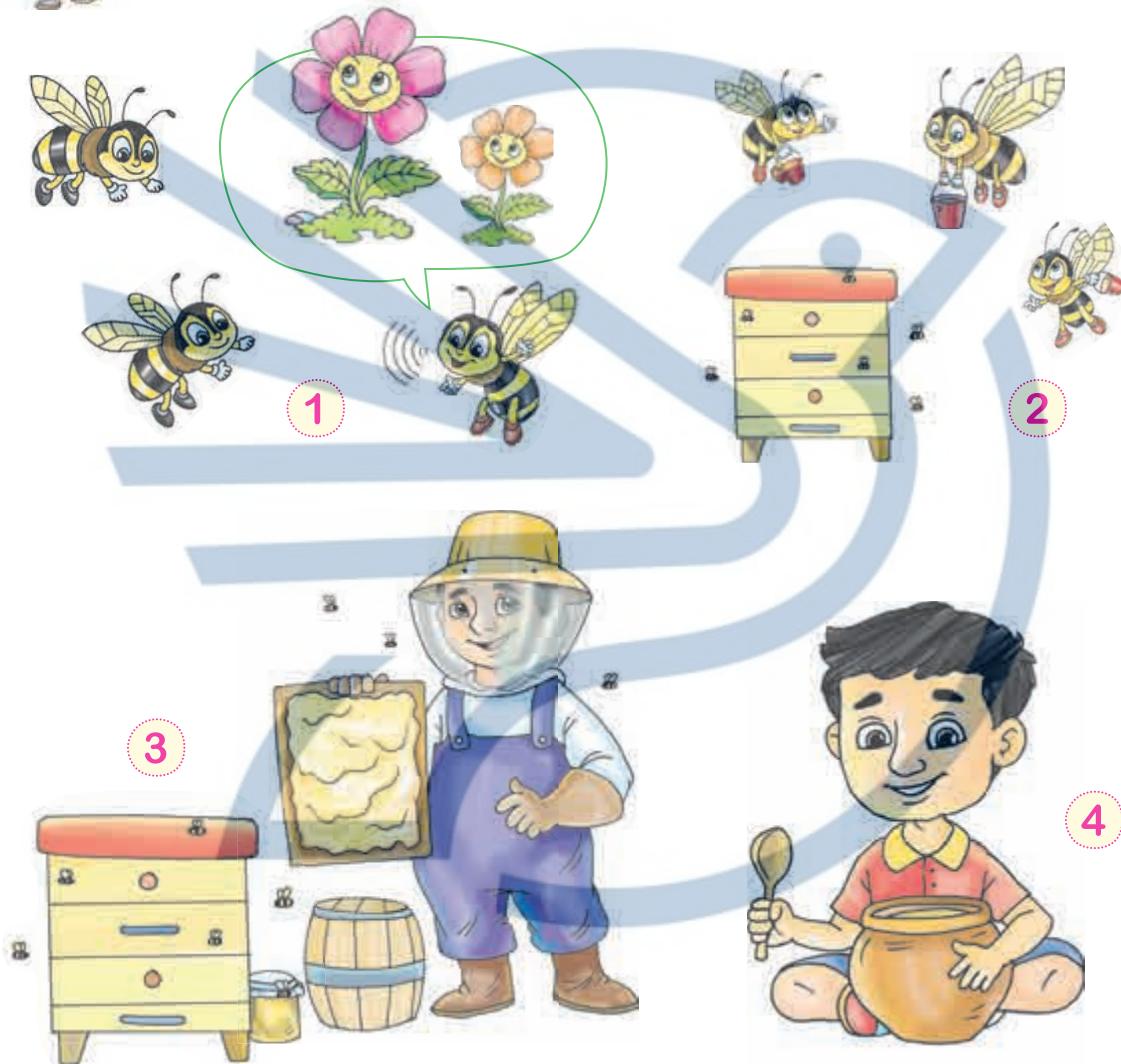


Topshiriqni bajaring.





8. Rasm asosida hikoya tuzing va yozing.



- Partadoshingiz bilan rasmlarda aks etgan voqeal haqida fikr almashing.
- Hikoya uchun chiroyli sarlavha o'ylab toping.
- Yozgan hikoyangizni partadoshingizga bering. Partadoshingizning hikoyasi haqida o'z fikringizni ayting.

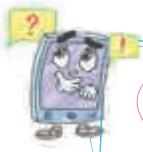


UY HAYVONLARI



Rasmga qarang.
Savollarga javob bering.





- 1 Rasmda qaysi uy hayvonlari tasvirlangan?
- 2 Nega ularni uy hayvonlari deymiz?
- 3 Yana qanday uy hayvonlarini bilasiz?
- 4 Nima deb o'ylaysiz, bu hayvonlar qayerda yashaydi?
- 5 Bu hayvonlar nima bilan oziqlanadi?
- 6 Ayting-chi, bu hayvonlar nima uchun boqiladi?



1. Uy hayvonlarining bolasi nomini yozing.



2. Tez aytishlarni ko'chiring va talaffuz qiling.

Jamol, Jalol, Jo'ralar
Boqdi jajji jo'jalar.

Sovuqda tovuqqa tovoqda
bodroq sochdim.

Qo'zichoq – ko'zlari munchoq,
Ovunchoqning vaqtি chog'.

Tojining tojdor xo'rozi gultojixo'roz tagida.





Biror hayvonning bolasini kuzatganmisiz?

IZZATNING JO'JALARI

Munisa uyda yolg'iz zerikdi. Hovlidan chiqib qarasa, qo'shnisi Izzatlarning eshigi ochiq turibdi. Munisa ularning darvozasidan mo'raladi. Izzat hovlida o'ynab o'tirardi.

- Izzat! – chaqirdi Munisa. Izzat uni ko'rib jilmaydi.
- Esingdami, jo'jalaringni ko'rsatmoqchi eding, – dedi.
- Yur, ko'rsataman, – dedi Izzat.

Izzat Munisani tovuqxonaga boshladi.



– Bizda-chi, beshta jo‘ja bor. Ular sariq tovuqning bolalari.

Katakda kattakon sariq tovuq bor edi. Uning yonida jo‘jalari chip-chiplab yurardi. Ona tovuq yer titib, ularga nimalarnidir topib berar edi. Bolalarni ko‘rdi-yu, darrov qurillab hurpaydi. Jo‘jalari tezda uning pinjiga yashirinib olishdi.

– Tovug‘ing qizg‘anchiq ekan, – dedi Munisa,
– men jo‘jalarini ko‘rmoqchiydim.

– Birpas berkinib tursak, bolalari yana chiqadi, – dedi Izzat.

Ular biroz yashirinib turishdi. So‘ng jo‘jalar birin-ketin onasining pinjidan chiqishdi. Munisa ularni miriqib tomosha qildi.

Muhabbat Hamidova



- 1 Siz zerikkaningizda nima qilasiz?
- 2 Izzat Munisaga nima haqida aytgan edi?
- 3 Sariq tovuqning nechta bolasi bor?
- 4 Nega ona tovuq qurillab hurpaydi?
- 5 Jo‘jalar qayerga yashirindi?
- 6 Bolalar jo‘jalarni cho‘chitib yubormaslik uchun qanday yo‘l tutishdi?
- 7 Munisa jo‘jalarni ko‘ra oldimi?



3. Izzat va Munisaning gaplarini alohida ustunga ajratib yozing.





Rasmlardagi holatlar haqida so'zlang.
Berilgan so'zlardan rasmlarga mosini
ko'rsating.



chip-chiplash

titish

qurillash

yashirinish

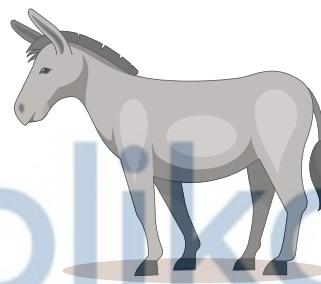
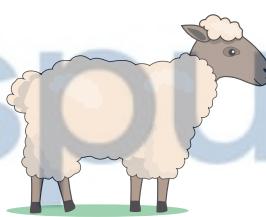
hurpayish



Audio orqali hayvonlarning ovozini tinglang.
Hayvonlarga tegishli harakatlarni gaplarda ifodalang.

Namuna

Olapar tuni bilan vovullab chiqdi.



@edurtm_uz



Audioni tinglang. Rasmlar ketma-ketligini toping.



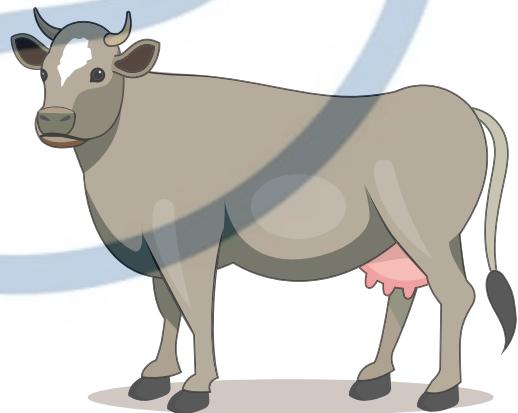
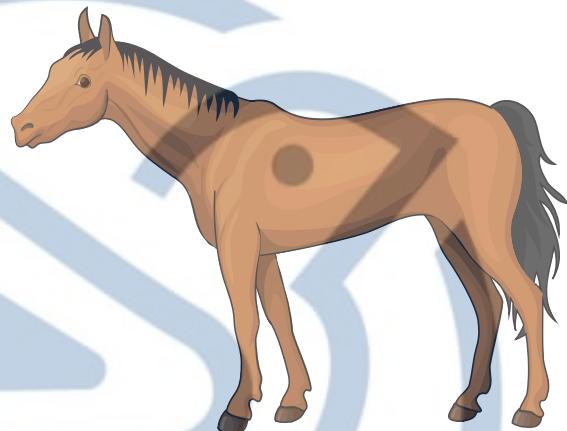
4. Harflarning to‘g‘ri ketma-ketligini daftarga yozing.

@edurtm_uz



Berilgan nomlarning mosini tanlang.
Hayvonlarga atab nom qo'ying.

Laqabimizni
toping.



Tashqi ko'rinishimizga
e'tibor bering.

Uchqur

Olapar

Qashqa

Momiq

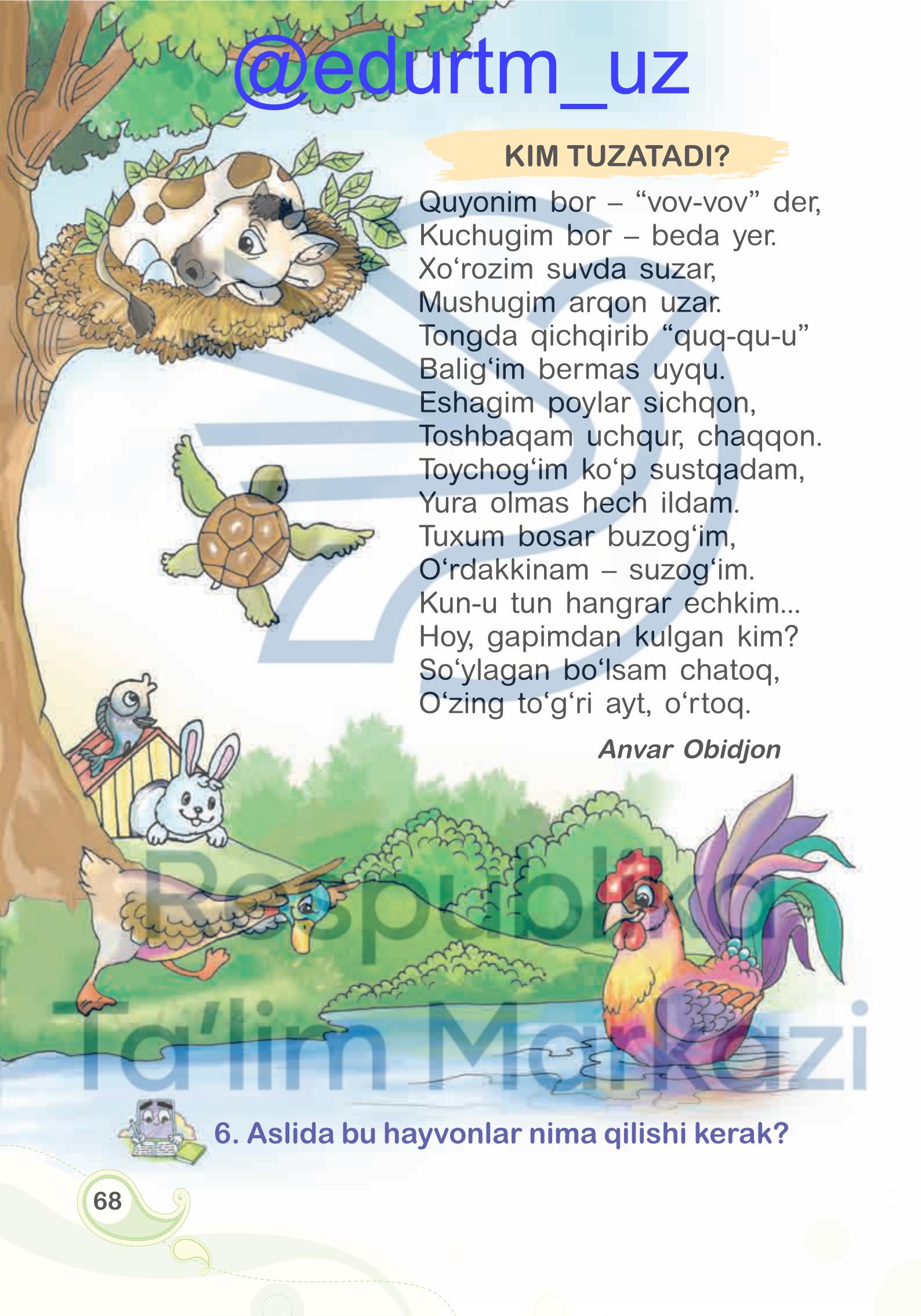
Hayvonlarga atab qo'yilgan nomlar bosh
harf bilan yoziladi.



5. Hayvonlarning nomi ishtirok etgan gaplar
tuzing.



KIM TUZATADI?



Quyonim bor – “vov-vov” der,
Kuchugim bor – beda yer.
Xo’rozim suvda suzar,
Mushugim arqon uzar.
Tongda qichqirib “quq-qu-u”
Balig‘im bermas uyqu.
Eshagim poylar sichqon,
Toshbaqam uchqur, chaqqon.
Toychog‘im ko‘p sustqadam,
Yura olmas hech ildam.
Tuxum bosar buzog‘im,
O’rdakkinam – suzog‘im.
Kun-u tun hangrar echkim...
Hoy, gapimdan kulgan kim?
So‘ylagan bo‘lsam chatoq,
O‘zing to‘g‘ri ayt, o‘rtoq.

Anvar Obidjon

6. Aslida bu hayvonlar nima qilishi kerak?



7. Partadoshingiz bilan suhbat quring.
Suhbatni dialog shaklida yozing.



- Uy hayvonlaridan qaysi birini yoqtirasan?
- Menga Sengachi?
- Menga esa



ABRORNING HIKOYASI

O'tgan yili dadam bozordan ikki tangaga qo'zichoq olib berdi. Uni yaxshilab parvarish qildim. Yem berdim, o'tloqda boqdim. Mana, bir yil o'tib, qo'zichog'im qo'chqor bo'ldi. Uni bozorda o'n tangaga sotdik. Qarang-a, naqd sakkiz tanga daromad qildim! Siz ham biror hayvon boqqanmisiz?



- ① Yana qaysi uy hayvonlarini boqib, daromad topish mumkin?
- ② Qo'zichoq bilan qo'chqorning farqi nimada?



8. So‘zlarni bo‘g‘inlarga ajratib yozing.



9. Kitobni yopib qo‘ying. Tushirib qoldirilgan
tinish belgilarini qo‘yib, gaplarni ko‘chiring.

1. Uni yaxshilab parvarish qildim
2. Yem berdim o‘tloqda boqdim.
3. Qarang-a, naqd sakkiz tanga daromad
qildim
4. Siz ham biror hayvon boqqanmisiz

✓ Nega bunday tinish belgi qo‘yilishini
sinfda muhokama qiling.



10. Berilgan ma’lumotlardan foydalanib
kichik hikoya yozing.

1 ta sigir bor.

U 1 kunda 6 litr sut beradi.



6 litr sut 1 tanga turadi.



Tasavvur qiling. Sizning bitta sigiringiz bor. U sizga har kuni 6 litr sut beradi. Demak, siz sigir sutini sotib, 1 kunda 1 tanga, 1 haftada esa 7 tanga pul ishlaysiz. Shular haqida kichik hikoya yozing.

-  Partadoshingiz bilan yoziladigan hikoya haqida suhbat quring.
- Hikoya uchun chiroyli sarlavha o'ylab toping.
- Yozgan hikoyangizni partadoshingizga bering. Partadoshingizning hikoyasi haqidagi o'z fikringizni ayting.



MUSTAHKAMLASH



- ① “Suv” qanday yasharkan? Bu hikoyadan nimalarni bilib oldingiz?
- ② Asalarining qanday g’aroyib qobiliyatları bor?
- ③ Sariq tovuqning qaysi harakatlarını eslaysiz? U qanday ona ekan?



1. Bog’da ko‘rishib qolgan ikki asalari suhabatini to‘ldirib yozing. Tinish belgilarini to‘g‘ri qo‘llang.



2. Hayvonlarga atab qo‘yilgan nomlarni yozing.



3. Quyidagi nomlar qatnashgan to‘rtta gap tuzing.

Uchqur

Qashqa

Olapar

Momiq

@edurtm_uz



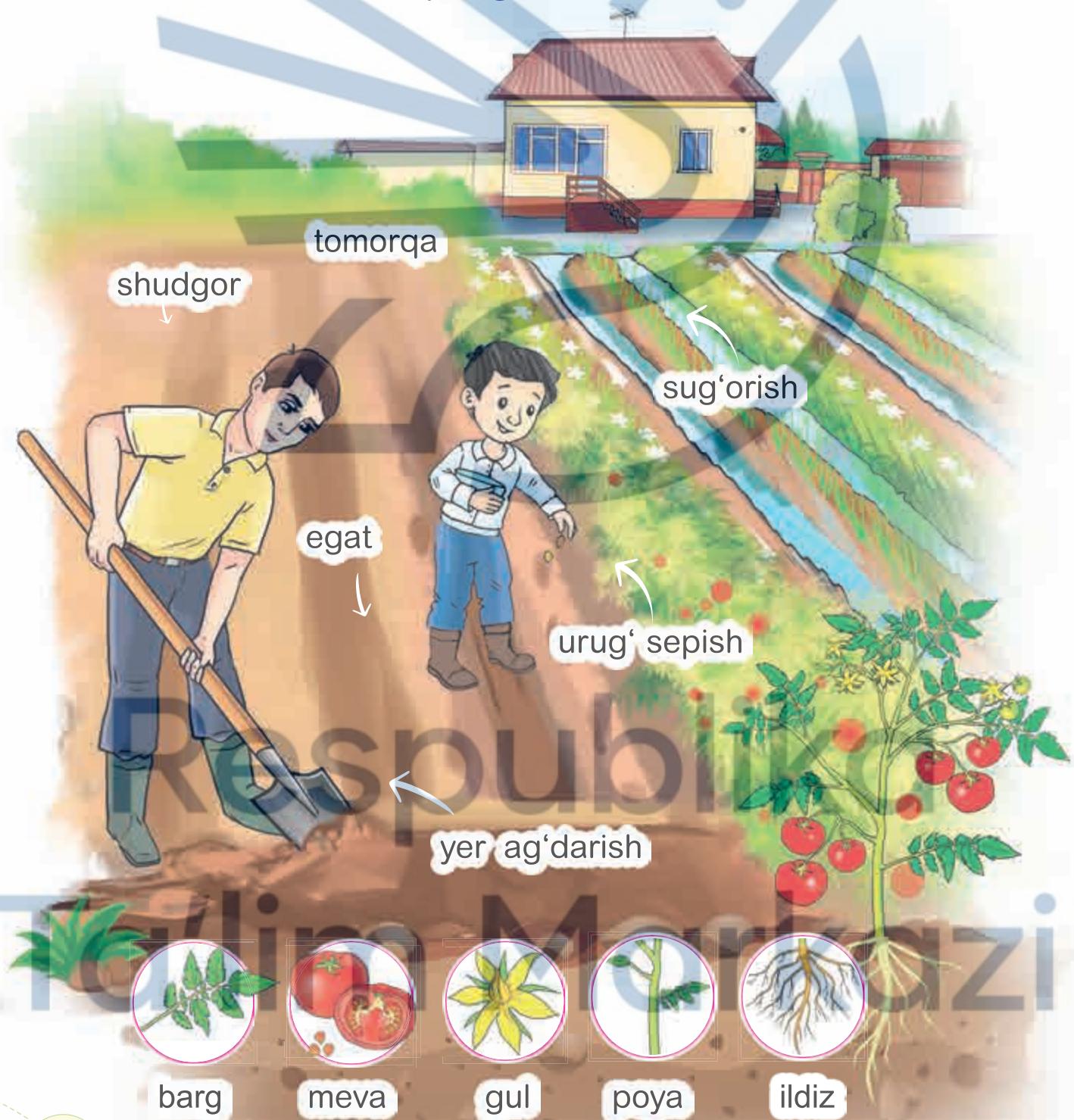
**SOG'
TANDA
SOG'LOM
AQL**

Respublika
Ta'lim markazi

FOYDALI SABZAVOTLAR



Rasmga qarang. Tasvirlangan narsalarni muhokama qiling.





- 1 Ekin ekish uchun tomorqa qanday tayyorlanadi?
- 2 Tomorqaga qanday ekinlar ekish mumkin?
- 3 Qaysi sabzavotlar ertapishar hisoblanadi?
- 4 Qaysi sabzavotlarni qishga g'amlab qo'yish mumkin?



Berilgan so'zlarning ma'nosini rasmga qarab tushuntiring.

sholg'om

piyoz

tomorqa

poya

shudgor

sabzi

palak

urug' sepish

sug'orish

barg

ildiz

gul

meva

egat

yer ag'darish



1. Shu so'zlar qatnashgan oltita gap tuzib, yozing.



SABZAVOTLAR NIMA DEYDI?

Sabzi:

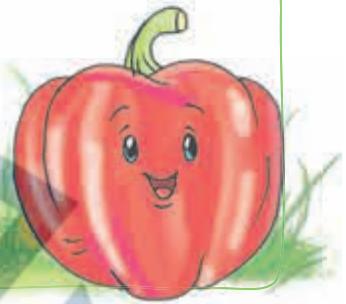


– Tarkibimda mashhur A, B, C, D, E vitaminlari bor. Men immunitetni kuchli qilaman. Ko'rish qobiliyatini yaxshilayman.

Betob bo'lmay desangiz, meni har kuni iste'mol qiling.

Bulg'or qalampiri:

– Xotiram a'llo bo'lsin desangiz, meni ko'proq yeng. Uyqusizlik va kamqonlikda menga murojaat qilavering!



Baqlajon:



– Foydali xususiyatlarim haqida insonlar qadimdan bilishadi. Menda siz uchun zarur bo'lgan moddalar serob. Kaliy, kalsiy, temir va natriy moddalariga boyman.

Pomidor:

– Oftob nurida qizarib pishaman. Men yurak va oshqozon uchun eng yaxshi doriman. Qondagi qand miqdorini nazorat qilaman. Taomlarga o'zgacha ta'm beraman.



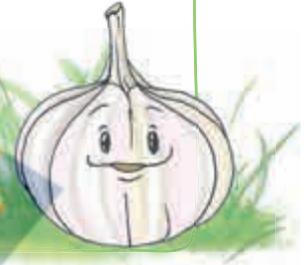
Piyoz:



– Bejizga odamlar birorta ham taomi ni mensiz tayyorlay olishmaydi-da. Sababi bakteriya va mikroblar mendan qo'rqib turadi.

Sarimsoq:

– Biroz yoqimsiz hidimni aytmasa, foyda keltirishda menga teng keladigani yo‘q. Yaxshi yetishtirsangiz, ko‘p daromad olib kelaman.



“Sog‘lomjon” kitobidan

- 1 Qaysi sabzavot uyqusizlik va kamqonlikda foyda beradi?
- 2 Sabzida qanday vitaminlar bor?
- 3 Piyozning eng muhim xususiyati nimada?
- 4 Pomidorda qanday foydali xususiyatlar bor?
- 5 Sarimsoqning qanday xususiyatlari bor?

Tutuq belgisining ikkita vazifasi bor. Agar tutuq belgisi unli tovushdan keyin kelsa, shu unli cho‘zib aytildi. Masalan: *ma’no*, *e’lon*.

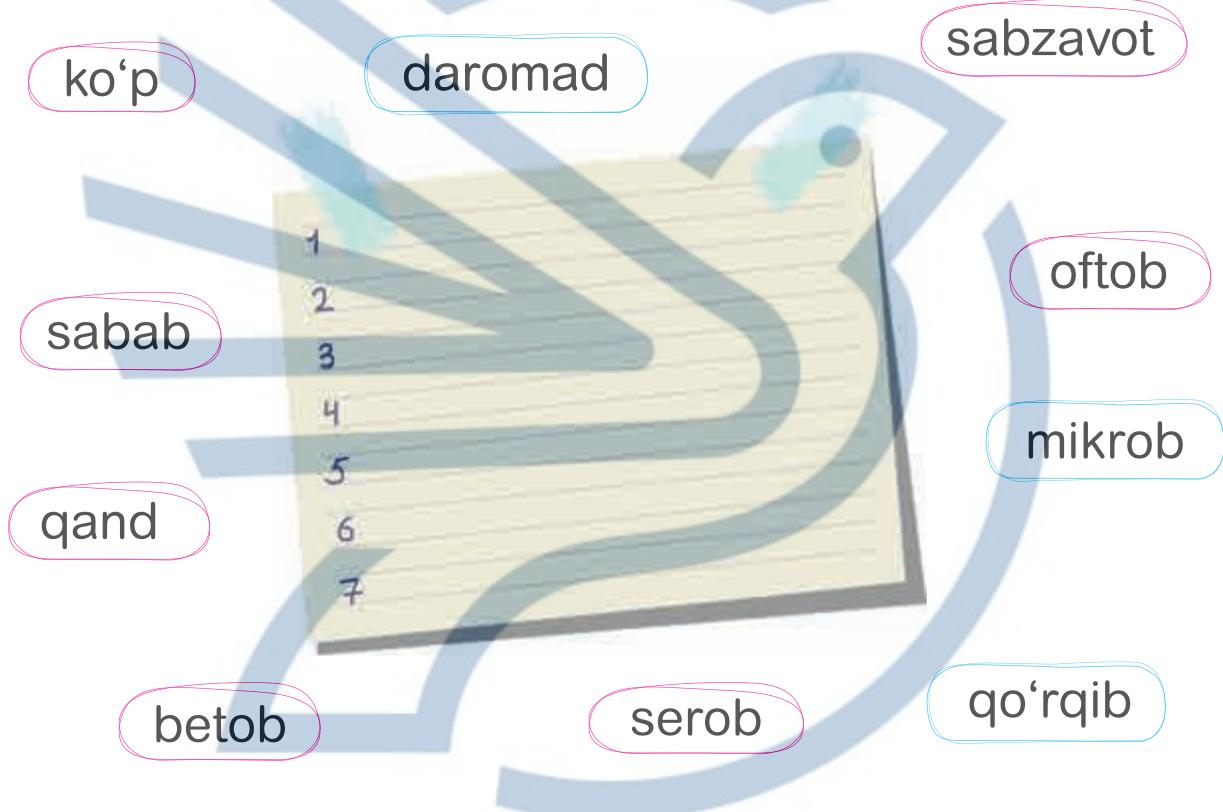
Agar tutuq belgisi undosh tovushdan keyin kelsa, talaffuz vaqtida shu undoshdan keyin biroz to‘xtalish sodir bo‘ladi. Masalan: *jur’at*, *sur’at*.

2. Matnda qo‘llangan tutuq belgili so‘zlarni ko‘chirib yozing. Ularni to‘g‘ri talaffuz qiling.





3. Audioni tinglash davomida so‘zlarni yozing. Aytilishi va yozilishi har xil bo‘lgan tovushlarning tagiga chizing.



4. Quyidagi so‘zlardan foydalanib matnni to‘ldiring va ko‘chiring. Qaysi hollarda “q” tovushi “g” yozilishiga e’tibor bering.

Qishloq, o‘rtoq, o‘roq, qovoq, tuproq

_____ imizda tez-tez hashar bo‘lib turadi. Bu safar _____ im Saidnikida hashar bo‘ldi. Anvar o‘t o‘raman deb _____ ini olib keldi. Kechgacha o‘t o‘rdik, yer ag’dardik.

Bu yerning _____ i unumli. O‘tgan yili o‘zimiz ekkan sabzi, sholg‘om, turp va _____ dan yaxshi hosil oldik.

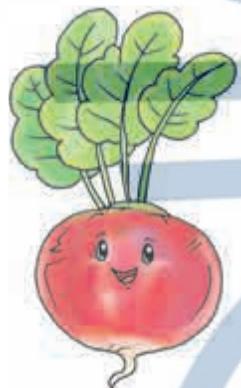




Qiziqarli musobaqa uyushtiring.
Sabzavotlarga ta’rif bering.

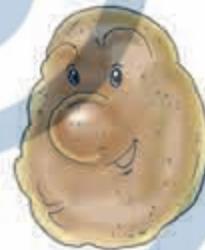


nomi, shakli, ko‘rinishi



ta’mi, foydali xususiyatlari

qanday taomlar tayyorlanishi



Sinf uch guruhga bo‘linadi:

- 1-guruh biror sabzavotning nomi, shakli, ko‘rinishi haqida so‘zlab beradi.
- 2-guruh o’sha sabzavotning ta’mi va foydali xususiyatlari haqida so‘zlab beradi.
- 3-guruh undan qanday taomlar tayyorlanishi haqida so‘zlab beradi.



5. Jadvalni to‘ldiring.





She'rni ifodali o'qing.

SABZI

Yupqagina po'stim bor,
Dalada ko'p do'stim bor.
Maqolda ham yoziqman,
O'sha oltin qoziqman.

Yotsam yerga qapishib,
Dumginamdan tortishib,
Tashladilar o'raga,
Salom palov to'raga!



- 1 She'rdagi voqealar qaysi sabzavot tilidan aytilyapti?
- 2 Sabzavot o'ziga qanday ta'rif beryapti?
- 3 "O'sha oltin qoziqman" deganda nimaga ishora qilyapti?
- 4 Bu sabzavotsiz qaysi milliy taomni tay-yorlash mumkin emas?

6. She'rni ko'chirib yozing. Ohangdosh so'zlarning tagiga bitta chiziq chizing.



She'rni yod oling.





“Sabzavotlar nima deydi?” audiomatnini tinglang.



7. Sabzavotlarning foydali xususiyatlari haqida yozing.



“Sabzi” she’rini yoddan aytib bering.



8. Quyidagi so‘zlarning ma’nosi bir xilmi? Buni sinfda muhokama qiling. Ular qatnashgan gaplar tuzib, yozing.

sa’va – sava

she’r – sher

qala – qal’a

sanat – san’at





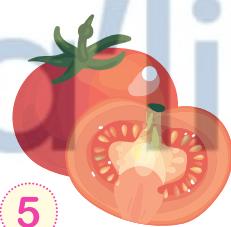
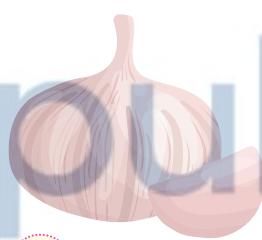
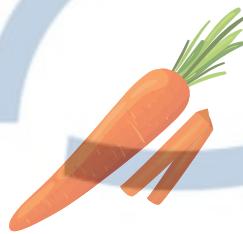
9. Bo'sh o'rirlarga yozib, matnni to'ldiring.

Sabzavotga boy sho'rva

Qozonga suv quying. So'ng go'shtni to'g'rab soling. Qaynashini kuting. Suv yuzasida hosil bo'l-gan ko'pikni olib tashlang.

Keyin... _____

Ziravor va tuz ham esdan chiqmasin. Sho'rva tayyor bo'lishiga 30 daqiqa qolganida kartoshkani ham solasiz. Mazali va foydali sho'rva ana shunday tayyorlanadi.



XOTIRAM KUCHLI BO'LSIN DESANGIZ



Birgalikda “Alifbo zanjiri” o‘yinini o‘ynang.

O‘yin qoidalari:

O‘yin zanjir tarzida tashkil qilinadi. O‘yinda hamma ishtirok etadi.

Birinchi o‘quvchi: “*Men do‘kondan asal sotib oldim*”, – deydi. Ikkinci o‘quvchi ham shu gapni takrorlaydi, faqat asal o‘rniga B harfidan boshlanuvchi biror narsani aytadi. Chunki alifboda A harfidan keyin B harfi keladi. Masalan: “*Men do‘kondan baliq sotib oldim*”. O‘yin shu tarzda davom etadi. Kim tartibda adashib ketsa, o‘sha yutqazgan bo‘ladi.

- ① Sizningcha, bu o‘yin davomida qaysi qobiliyattingiz ko‘proq qo‘l keldi?
- ② *Diqqatni jamlash, kuchli xotira, eslab qolish* deganda nimalarni tushunasiz?
- ③ O‘yinni muhokama qiling. Quyidagi savol-larga birgalikda javob izlang:

- O‘yinda kimlar tezroq javob berdi?
- Kimlar kattaroq narsa sotib olganini aytdi?
- Kimlar kichikroq narsa sotib olganini aytdi?



Ikki narsani o'zaro qiyoslaganda so'zga -roq qo'shimchasini qo'shish mumkin. Masalan, katta – kattaroq, tez – tezroq. Akmal hammadan tezroq javob berdi. Nodira sotib olgan narsa menikidan kattaroq.



- ① Xotira kuchli bo'lishi uchun nima qilish kerak deb o'ylaysiz?
- ② Kuchli xotira qanday foyda keltiradi?

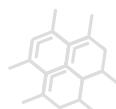


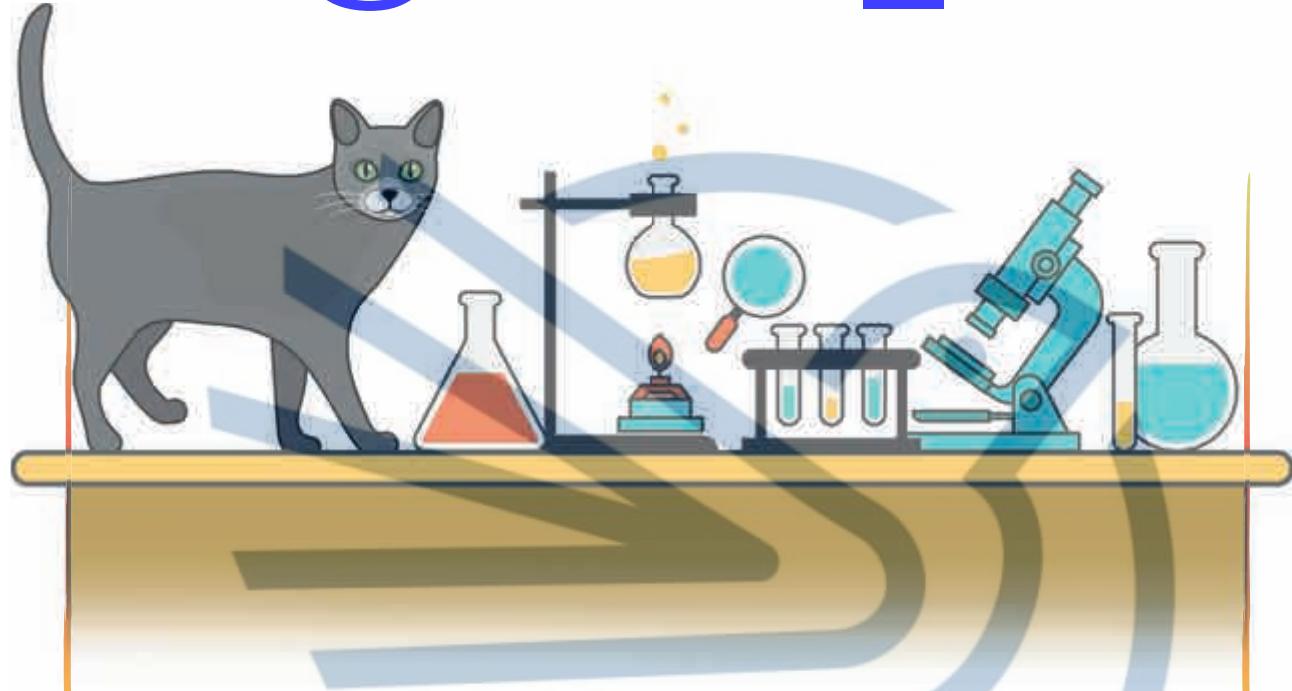
Matnni o'qing.



XOTIRANING DORISI

Kimyogar Bernar Kurtuaning mushugi bor edi. Bir kuni mushuk kimyogarning ish stoli ustiga sakrab chiqadi. Stol ustida turli xil suyuqliklar solingan idishlar bor edi. Mushuk ularni to'kib yuboradi. To'kilib ketgan suyuqliklar bir-biriga qo'shilib, siyohrang ko'l makcha hosil bo'ladi. Shunday qilib, kimyogar yod moddasini kashf etadi.





Yod – odam uchun eng kerakli moddalaridan biri. Yod moddasi dengiz suvlari va o'simliklarida ko'p uchraydi. Shuning uchun dengiz mahsulotlarini tez-tez yeb turish kerak.

Agar sizning tanangizda yod yetishmasa, buqoq kasalligiga chalinasiz. Xotirangiz ham **kuchsiz**lashib qoladi. Shifokorlar yodni xotiraning dorisi deb ham atashadi.

Osh tuzining qadog'iqa qarasangiz, "Yodlangan" degan yozuvni ko'rasiz. Bu **yodli** tuz deganidir.

Esda tuting, yodni o'zingizcha ishlatmang, chunki uning ko'pi **zaharli** hisoblanadi.

Baxtiyor Sheraliyev



1. Fikrlarning to‘g‘ri yoki noto‘g‘ri ekanini belgilang. Gaplarni ko‘chiring.

Namuna

*Yodni Bernar Kurtua kashf etgan.
To‘g‘ri.*

Yodning kashf etilishiga tasodif sabab bo‘lgan.	To‘g‘ri Noto‘g‘ri
Dengiz mahsulotlarida yod moddasi uchramaydi.	To‘g‘ri Noto‘g‘ri
Yod xotirani kuchsiz qiladi.	To‘g‘ri Noto‘g‘ri
Shifokorlarning aytishicha, yod – xotiraning dorisi.	To‘g‘ri Noto‘g‘ri
“Yodlangan” so‘zi “yodli” so‘zi bilan bir xil ma’noga ega.	To‘g‘ri Noto‘g‘ri
Yodlangan osh tuzida yod moddasi bo‘ladi.	To‘g‘ri Noto‘g‘ri





Quyida berilgan so‘zlarga -li hamda -siz qo‘sishimchalarini qo‘shib ko‘ring. So‘zning ma’nosida qanday o‘zgarish bo‘lyapti? Izohlashga harakat qiling.

kuch

zahar

suv

yod

mashina

go‘sht

limon

gul

niqob

Masalan: *kuch – kuchli – kuchsiz*.



So‘zga -li qo‘sishimchasini qo‘shsangiz, o’sha narsa bor ekanini bildiradi. Agar so‘zga -siz qo‘sishimchasini qo‘shsangiz, o’sha narsa yo‘q ekanini bildiradi. Masalan: *shokoladli tort – shokoladi bor tort, shokoladsiz tort – shokoladi yo‘q tort degani bo‘ladi*.



2. Berilgan so‘zlar ishtirokida gaplar tuzing. -li va -siz qo‘sishimchalarini to‘g‘ri qo‘llaganingizga ishonch hosil qiling.





- ① Shohrux Rahmonov yoki Davronbek Turdiyev haqida eshitganmisiz?
- ② Xotirasi kuchli odamlar qanday bo'ladi deb o'ylaysiz?
- ③ Voqealarni, raqamlarni, o'qigan kitoblaringizni yaxshi eslab qolishni istaysizmi? Nega?



“Mukammal xotira egasi” deb nomlangan audiomatnni tinglang. Quyidagi savollarga javob berishga harakat qiling.



- ① Sizningcha, mnemonist qanday odam?
- ② Audiomatndagi qaysi so'zlarni tushunmadingiz? Ularni daftaringizga yozing. O'qituvchингиздан so'zlarning ma'nosini so'rang.



Quyidagi savollarga javob berish davomida fikringizni audiomatndagi ma'lumotlar bilan isbotlang:

- ① Shohrux Rahmonov 5 daqiqa ichida 500 ta so'zni eslab qola oladimi?
- ② Xotiraning kuchli bo'lishi darslarni yaxshi o'zlashtirishga yordam beradimi?
- ③ “So'z yodlash sirlari” kitobini kim yozgan?



Audiomatndagi ma'lumotlar asosida 2 ta savol tuzishga urinib ko'ring. Savollaringizni yozib, partadoshingizga bering.



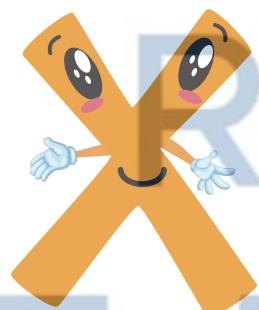
3. “Xotiramda qolgan voqea” mavzusida matn tuzing. Matningizda quyidagi ma'lumotlar bo'lishiga e'tibor qarating:

- ① ushbu voqea qachon, qayerda sodir bo'lgani;
- ② voqea nima uchun yodingizda qolgani;
- ③ voqea sabab nimalarni his qilganingiz.

“H”NING AYTGANLARI

Bormanmi, yo'qmanmi?

Menga qara, hoy o'quvchi,
Topshiriqqa quloq sol-chi.
Birin-ketin so'zlar kelar,
Oxirida bo'sh joy bo'lar.



So'zlarda bor bo'lsam, BOR de,
Yo'q bo'lsam-chi, albat, YO'Q de.

Baho, bahor, Bahora _____
Hatto, anhor, mahorat _____
Axloq, xabar, xabardor _____
Xorij, xola, xaridor _____



- 1 She'rn ni o'qituvchингиздек о'qishga harakat qiling.
- 2 "H" va "x" tovushlarining talaffuzida qanday farqni sezyapsiz? Tushuntirishga harakat qiling.
- 3 7–10-qatordagi so'zlarning qanday yozilishini eslab qoling.



4. Mashq daftaringizga "X"ning aytganlari" sarlaviali she'r yozing. Uning shaklini yuqoridagi she'rga o'xshatishingiz mumkin.



5. Rasmlli diktant.



1



2



3



4



5



6





Do'stlaringiz, sinfdoshlaringizning ismi yoki familiyasida "h" yoki "x" tovushi qatnashganlarini yozing.



"Qulog'imga ayt" o'yinini o'ynang.

O'yin qoidalari:

1. To'rt guruhga bo'lining.
2. Doskaning oldiga guruhma-guruh, qator bo'lib saflaning.
3. Doskani ham to'rt qismga bo'ling.
4. Guruhingizga nom tanlang.
5. Guruhingiz nomini doskadagi o'z qismingizga yozing.
6. O'qituvchi safning eng oxirida turgan o'quvchining qulog'iga pichirlab bir so'z aytadi. U o'quvchi o'zidan oldingi o'quvchining qulog'iga o'sha so'zni aytadi. Shunday qilib, doskaning yonidagi o'quvchi esa o'sha so'zni yozadi.
7. Har bir so'zdan keyin doskaning oldida turgan o'quvchi safning eng oxiriga o'tadi.



6. "Xotiramda qolgan voqeа" mavzusida kichik matn tuzgan edingiz. O'qituvchingiz shu matnni tekshirgan. Daftaringizni olib, qanday xatolar qilganingizni ko'ring. O'qituvchi to'g'rilagan holatda matnni qayta ko'chiring.

OQ TERAKMI, KO'K TERAK?



1. Rasmga qarang. O'yin nomlarini yozing.



- 1 Rasmda qanday o'yinlar tasvirlangan?
- 2 Siz yana qaysi o'yinlarni bilasiz?
- 3 Siz qanday o'yinlar o'ynaysiz?



2. Rasmda berilgan o'yinlarni ta'riflab gaplar tuzing va yozing.





LANKA

Lanka – o'zbek milliy bolalar o'yini. U mavsumiy bo'lib, asosan kuz faslida o'ynaladi. Lanka shunchaki oddiy o'yin emas, u bolani ham jismonan, ham ruhan tarbiyalaydi. Chinakam ma'nodagi xalq o'yini.

Lanka o'ynagan bola to'g'ri nafas olishni o'rghanadi. Natijada tanasi kislorodga to'yinadi. Yurak faoliyati yaxshilanadi. Yegan ovqati oson hazm bo'ladi. Shu tariqa organizm chiniqadi. Eng asosiysi, lanka tepayotganda ovoz chiqarib sanash diqqatni jamlashga o'rgatadi.

YUNESKO lankani eng foydali o'yinlardan biri deya baho-lagan. U jahon bolalari o'yinlari ro'yxatiga kiritilgan.



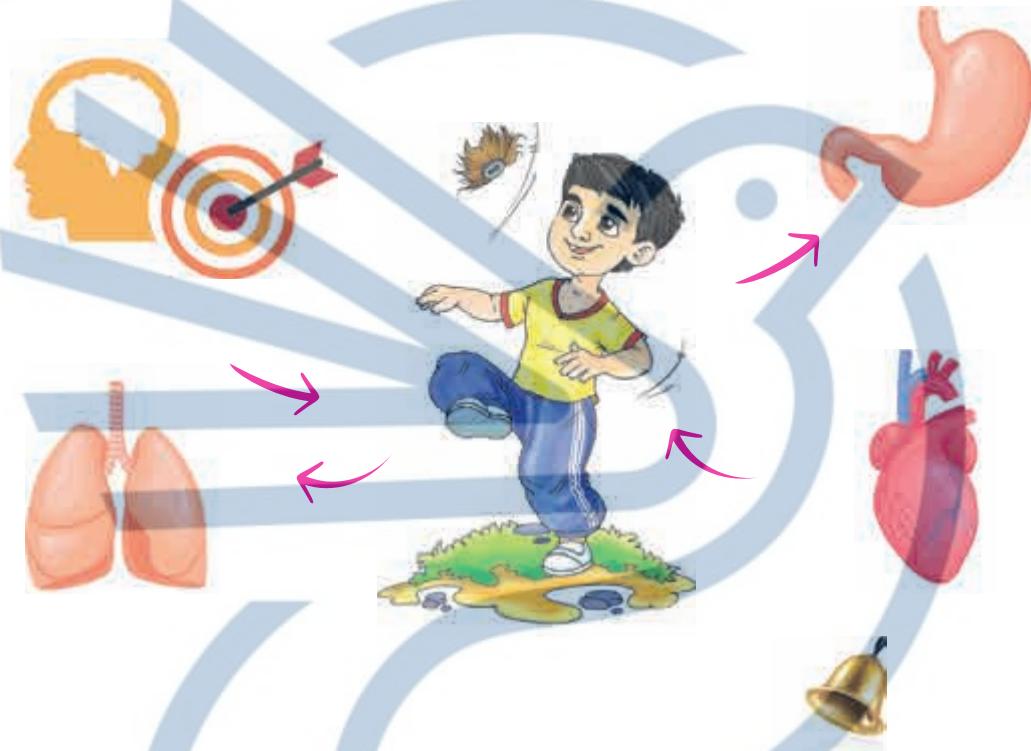
"Gulxan" jurnalidan



- 1 Lanka o'yini xalq orasida yana qanday ataladi?
- 2 Bu o'yin har doim o'ynaladimi?
- 3 Lanka o'yini qaysi tana a'zolarimizni chiniqtiradi?
- 4 Lanka nimadan yasaladi?
- 5 Nima uchun bu o'yinni "xalq o'yini" deymiz?
- 6 YUNESKO haqida eshitganmisiz?



3. Rasmlarga mos ma'lumotlarni matndan topib yozing.



Audiomatnlarni tinglang.
Savollarga javob bering.

1. Shaxmat qanday o'yin?
2. U qayerda paydo bo'lgan?
3. Shaxmat o'yinining asosiy maqsadi nima?



1. Futbolni necha kishi o'ynaydi?
2. Bu o'yin qayerda o'ynaladi?
3. Futbol o'yinida g'olib qanday aniqlanadi?



1. Xokkey qayerda o'ynaladi?
2. Xokkeyda nechta jamoa bellashadi?
3. Xokkey nima yordamida o'ynaladi?



1. Tennis nima yordamida o'ynaladi?
2. Tennis qanday o'yin?
3. Bu o'yining salomatligimizga qanday foydasi bor?

4. Mashq daftaringizda berilgan so'zlaridan foydalanib, to'rtta gap tuzing.





MESHPOLVONNING O'YINLARI



Katta bo'lib qoldik endi,
Bizga bopi – **eshakmindi**.
Bilmayman deb jahlim qo'zma,
Axir, mashhur **qulinqcho'zma**.
– Kam emasdир ulog'ingdan,
O't chaqnaydi qulog'ingdan.
Hammasini qiyoslab ko'r,
Mo'ri-mo'ri o'yini zo'r.
Bordir yana **bekinmachoq**,
Eng qaltisi – **urshapaloq**.
Bo'shang qizni qilar qoqvosh
Hakalakam minan to'ptosh.
O'ynaganlar **oq-ko'k terak**
Chopa olar naq pirpirak.
E, bularni kim bilmabdi –
Bu dunyoda tug'ilmabdi.

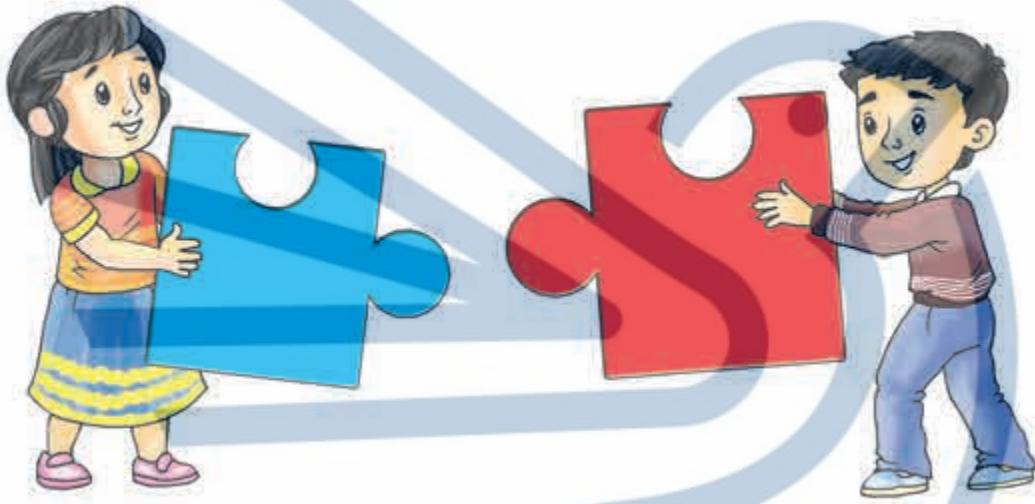
Anvar Obidjon



- ① She'rda qaysi o'yin nomlari keltirilgan?
- ② Ushbu o'yinlardan qaysilarini o'yna-gansiz?
- ③ Ayting-chi, "minan" so'zi to'g'ri qo'l-langanmi?
- ④ She'rni yod oling.



5. She'r matni asosida quyidagi so'zlarni moslashtirib yozing.



Mashhur o'yin

Mo'ri-mo'ri

Eshakmindi

Qaltis o'yin

O't chaqnatadigan o'yin

Quloqcho'zma

Eng zo'r o'yin

Urshapaloq

Uloq

Meshpolvonga mos o'yin

6. "Meshpolvonning o'yinlari" she'ridagi ohangdosh so'zlarni topib yozing.





Dialogni o'qing.



Champion

Gazeta muxbiri

- Shaxmat o'ynashni qachon boshlagansiz?
- Besh yoshimda boshlaganman.
- Shaxmatni kimdan o'rgangansiz?
- Dadam o'rgatganlar.
- Birinchi katta yutug'ingiz qaysi bo'lgan?
- O'zbekiston championatida oltin medal olganman.
- Qaysi mamlakatlarda bo'lgansiz?
- Eron, Rossiya va Ruminiyaga borganman.
- Ustozingiz kim?
- Ustozim – Shahobiddin Hamroqulov.
- Tengdoshlaringizga qanday maslahat bera olasiz?
- Shaxmat o'ynang, u aqlingizni charxlaydi.



7. Matn asosida jadvalni to'ldiring.

Suhbatdoshlar kim?

Suhbat qaysi sport turi haqida?

Qahramonning yoshi nechada?

Ustozi kim?

Bu o'yinni unga kim o'rgatgan?

Birinchi katta yutug'i qaysi?

Qanday maslahat berdi?



8. Matnda ishtirok etgan joy nomlarini yozing.



Mamlakatlarning nomi bosh harf bilan yoziladi.





9. Rasmlardagi voqealarga qarab hikoya yozing. Ularning ketma-ketligiga e'tibor qarating.



2



3



MUSTAHKAMLASH

Ular odamlarga qanday foyda keltiradi?



- 1 Sabzi va boshqa sabzavotlarning odamlarga qanday foydasi bor?
- 2 Kimyogarning mushugi odamlarga qanday foyda keltirdi?
- 3 Lanka va boshqa o'yinlarning qanday foydasini bilasiz?



1. Berilgan so'zlarga -im qo'shimchasini qo'shib yozing.

paypoq

barmoq

o'tloq

qulqoq

o'rtoq

bo'taloq



2. Berilgan so'zlarga -li, -siz qo'shimchalarini qo'shib yozing. So'zning ma'nosidagi o'zgarishga izoh bering.

maza

bilim

kuch

tuz

shira

mazmun

go'sht



3. -li, -siz qo'shimchalari bor so'zlar qatnashgan beshta gap tuzing.

Namuna

Bilimli odam xor bo'lmaydi.



MATNLARDA QO'LLANGAN SO'ZLAR LUG'ATI

Anhor – katta ariq.

Axloq – odamning o'zini tutishi, odobi.

Bakteriya – ko'zga ko'rinnaydigan mayda tirik organizmlar.

Behad – juda ko'p, mo'l.

Behuda – foydasiz, foydas yo'q.

Borliq – bizni o'rab turgan butun olam.

Bug'lanmoq – issiqlik ta'sirida suvning parlanishi.

Daromad – foyda.

Hazm – ovqatning odam tanasiga yaxshi singib ketishi.

Hordiq chiqarish – dam olish.

Hurpaymoq – soch, jun, patning to'zg'igan holati.

Ildam – chaqqon, tez.

Immunitet – organizmning zararli narsalardan himoyalanishi.

Irmoq – kichik daryocha. Irmoqlar bir-biriga qo'shilib, katta daryolarni hosil qiladi.

Izg'irin – judayam sovuq shamol.

Jismonan – odamning tanasiga oid.

Kislород – biz nafas oladigan toza havo tarkibidagi modda, ko'zga ko'rinnmaydi.

Ko'lmak – chuqr joyga to'planib qolgan suv.

Kunbotar – quyoshning botish vaqt (tomoni).

Laqab – biror kishiga hazil qilib yoki masxaralab berilgan qo'shimcha nom yoki hayvonlarga qo'yilgan nom.

Loyiha – bir ishni bajarish uchun oldindan reja tuzib olish.

Mahorat – bir ishni juda yaxshi bajara olish.

Mahsulot – odamlar ishlab chiqargan narsa.

Mavsumiy – yilning ma'lum vaqtiga oid.

Miriqib – to'yib, qonib, maza qilib.

Modda – ko'rish yoki ushslash mumkin bo'lgan narsa. Moddalar ko'zga ko'rinnmas darajada mayda bo'lishi ham mumkin.

Momiq – paxtaday yumshoq.

Nozikta'b – ta'bi nozik, juda ham e'tiborli.

Organizm – odam va boshqa jonzotlarning butun tanasi.

Parvarish – qaramoq, boqmoq.

Payvandlash – biror o'simlik novdasini boshqa o'simlikka ulash.

Pinjiga kirmoq – yonidan joy olish, bag'riga kirish.

Qadoq – mahsulotning ustki o'rami.

Qal'a – mustahkam devor bilan o'ralgan, yaxshi himoyalangan bino yoki shaharcha.

Qapishish – zich tegib turish, yopishish.

Qiyoسلامоқ – bir nechta narsani o'zaro solishtirish.

Qizg'anчиқ – narsasini birovga bergisi kelmaydigan odam.

Ruhan – odamning kayfiyatiga oid.

Sahar – quyosh chiqishidan oldin, g'ira-shira yorug'lik paydo bo'ladigan payt.

Sa'va – rang-barang patli sayroqi qush.

Serob – ko'p, mo'l-ko'l.

Shabada – mayin, yengil shamol.

Shom – quyoshning botish vaqt.

Sustqadam – sekin yuradi-gan.

Suyuqlik – suv kabi oqish xususiyatiga ega, qattiq bo'lmagan modda.

Tabrikнома – tabrik so'zlari yozilgan xat.

Tomorqa – hovli-joy yonida joylashgan ekin maydoni.

Tong – quyoshning chiqish vaqt.

Tush – quyosh osmonning qoq tepasiga ko'tarilgan vaqt.

Tushlik – tush vaqtida yeylim-digan ovqat.

Vitamin – inson va hayvon organizmi uchun zarur, foydali moddalar.

Xazon – kuzda sarg'ayib to'kilgan barglar.

Yupqa – qalin emas, nozik.

O'ra – sabzavot, don va shukabilarni ko'mish uchun maxsus qazilgan, odatda, osti kengroq bo'ladigan chuqurlik.

G'amxo'r – boshqalar haqidagi o'ylaydigan, ko'p yaxshilik qiladigan odam.

Chatoq – yomon, xato, no-to'g'ri.

@edurtm_uz

O'quv nashri

ONA TILI VA O'QISH SAVODXONLIGI

1-QISM

*Umumiy o'rta ta'lim maktablarining
1-sinfi uchun darslik*

Rassom ***Umid Sulaymonov***

Muharrir *Orifjon Madvaliyev*
Badiiy muharrir *Sarvar Farmonov*
Texnik muharrir *Akmal Sulaymonov*
Musahhih *Mohinur Ablahakimova*
Dizayner *Alimardon Aqilov*
Sahifalovchi *Zilola Aliyeva*

Respublika

Bosishga 07.06.2021-yilda ruxsat etildi. Bichimi 60x84 $\frac{1}{8}$.

Arial garniturasи. Kegli 18 shponli. Ofset bosma.

Shartli bosma tabog'i 12,09. Nashriyot-hisob tabog'i 20,61.

Adadi 608 220 nusxa. Buyurtma № ____.

Ta'lim Markazi

"Yangiyo'l poligraf servis" MCHJ bosmaxonasida chop etildi.

112001. Toshkent viloyati, Yangiyo'l shahri,
Samarqand ko'chasi, 44-uy.